

Ljubljanski

ZVON

LETO
IX.

ZVEZEK
3.

1889.

Vsebina 3. zvezka:

1. Jos. Cimperman: *Na grobu Njega cesarske Visokosti cesarjeviča Rudolfa*. 129
2. Fr. Hubad: *Cesarjevič Rudolf †. Nekrolog*. 130
3. Andrej Fékonja: *Nekaj o izviru in postanku Orožnovih pesmi*. 139
4. Dr. Jos. Vošnjak: *Spomini o Josipu Jurčiču, II. — 1. Jurčič v Mariboru*. 145
5. Ivan Vrhovec: *Železnice in njih različni značaj pri posameznih narodih. (Konec)*. 150
6. Ahmed Sabir: *Krasota moje déve. Pesem*. 155
7. Ferdinand Seidl: *O menjavi topline v Ljubljani*. 156
8. Ivanovič: *Vrabe. Naj bo. Pesmi*. 162
9. Clausus: *Triplet*. 162
10. Dr. K. Štrekelj: *Jezikoslovne mrvice. (Dalje)*. 163
11. Janko Kersnik: *„Rošlin in Vrjanko“. Povest. (Dalje)*. . . 167
12. Ivan Hribar: *Vesela vožnja. Humoreska. (Konec)*. . . . 177
13. Književna poročila:
 - IV. Dr. Fr. J. Celestin: *Pobratimi. Roman. Spisal dr. Jos. Vošnjak. V Ljubljani 1889. 231 str.*. 184
14. Listek: *Biblijografija slovenska. — V Velikih Laščah. — Osebnosti. — Matičin odbor. — Muzejsko društvo. — Listnica.* 188

Pozor!

Gg. četrletnim naročnikom naznanjamo, da jim z današnjo številko poteka naročnina. — V prihodnjih številkah priobčimo zanimive »**Potopisne spomine in vtiske iz ruskih provincij**«, katere nam je poslal g. dr. M. Murko, in potem pride na vrsto daljša povest »**Grajski pisar**«, katero piše za naš list g. dr. Ivan Tavčar.

Ljubljanski

AVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 3.

V Ljubljani 1. marcija 1889.

Leto IX.

Na grobu

Njega cesarske Visokosti cesarjeviča Rudolfa,

umršega dné 30. januvarija 1889. leta.

Avstriji slavni srcé utriplje od sil bolečine,
Zvestih obitelj rodóv z materjo čuti bolest.
Ali dohaja odkod sovražnik, pogubo kanéči,
Dédni avstrijski želján rúšiti préstol na tlá?
Ni je nasprotnika strah, preskušeniim vlada naródom,
Hrábrost junakov ji méc, njih je zvestoba ji štít.
Ako na vójsko bi klic povabil trobente jih bójne,
Kroní v obrambo jeklén dvigne za móžem se móž.
Hujša oblast bolečin prešinja nam Avstrijo drágo,
Nádej ponosnih se njl zgrudil stebèr je visók.
Padel je nádej stebèr, odbran, da podpira v bodoče
Prvega Rudolfa dom, njega svetlobo širèč.
Slavnih pradedov unúk, sovražne si žrtev usode,
RUDOLF, cesarjevič naš, grób je nam rani Te skril.
Oče, najblažji vladár, ki naše pozná ga stoletje,
Mila rodica in ž njo cvétna soproga in hči,
Národu združeni mí pod órla avstrijskega žézlom:
Združeni zdaj smo glasno vsi žalujé za Teboj.
Znanstvo, umetnost, obá o Tvoji togujeta smrti,
Bil si zaščitnik obéh, dika obéma in čast.
Tebi na rako solzná Slovenija zvesta poklada
Tudi v bridkobe spomin venec od róz in ciprés,
Vroče iz srca želí, da Avstrije hišo dobrotno
Tekom prihodnjih bi dób čuval vladárjem Vladár!

Jos. Cimperman.

Cesarjevič Rudolf †.

Nekrolog.

Nepričakovano kakor strela izpod jasnega neba, zadela je dné 30. januarija t. l. vso Avstrijo, vso Evropo, dà, ves omikani svet strašna novica, da Rudolfa, cesarjeviča avstrijskega, ni več med živimi. Kakor klanjajo cvetke mrtve glavice, če posmodí slana cvetóčo livado, takó klanjajo glave zvesti rodovi avstrijski, sapo zapira mogočnim veljakom nenadna, strašna vest, da je prerezal ljubljeneц vse Avstrije zjutraj med sedmo in osmo uro sam nit življenja svojega.

Bridka, nemila božja deklica, blede smrt pokosila ga je v cvetu moške njegove dóbe. Tožni plakamo ob raki njegovi, srca krvavé vsem milijonom avstrijskih stanovnikov, solzne oči iščejo tolažbe in tešila. Vroče molitve kipé proti nebesom, saj ga ni leka v taki nesreči kakor le pri Vsemogočnemu nad nami. Na svetu je le jeden orjak. Njega je zadela strela najhuje, njemu je vzela usoda najmilejšo stvar, katero je imel na svetu, jedinega svojega sina. Klonil je glavo udarcu božje previdnosti, a vender se nam kaže vsem vzvišen, neomagljiv steber rodovom avstrijskim, cesar Franc Jožef I.

Dvaindvajsetega dné meseca avgusta leta 1858. zjutraj na vse zgodaj je grmel strel po vseh mestih avstrijskih. Milijonom stanovnikov je zaprl sapo takoj prvi pok. Milijoni so šteli, kolikokrat se bodo oglasili bronasti oznanjevalci sreče in veselja. Ko počí dvaindvajseti strel, zaori vesel klic po vsi prostrani Avstriji, da je porojen Francu Jožefu I. cesarjevič prestola naslednik. Ob deseti uri in petnajst minutah zvečer dné 21. avgusta je ugledal svet cesarjevič Rudolf. V Laksenburgu ga je povila cesarica Elizabeta. Napočila še ni bila zora na nebu, že se je gnetlo ljudstvo po cerkvah, na kolenih je hvalilo Bogá, da je podaril cesarstvu prestola naslednika. Tedaj je segel v strune pesnik naš Fr. Malavašič in zapel je srečni Avstriji:

»Prvak med vsemi knezi Prvenec mora biti!«

Takó je pel slovenski pesnik ob zibeli cesarjevičevi in dve vili Sojenici sta pritrtili njegovi besedi, kaj je pa rekla tretja, tega ni čulo človeško uho. Račilo se je Bogú, naj se izpolni, kar sta rekli prve dve in žalibože tudi, kar je šepnila tretja.

Pri krstu so nadeli novorojencu ime Rudolf Franc Karel Jožef. Lepo, zdravo, krepko dete se je razvijalo kaj dobro. Kmalu se je pokazalo, da mu je podarila božja roka tudi najlepših duševnih darov.

Od prvega dné življenja svojega je bil vojak, že dné 22. avgusta leta 1858. imenoval ga je cesar polkovnikom lastnikom 19. polka pešcev, kateri se imenuje odslej za vselej »cesarjevičev polk«. Vrlo je napredovalo dete, lepó so se mu razvijale duševne zmožnosti. Ko doraste do učenja, prevzame fml. Latour-Thurmburg vodstvo njegovo. Cesar sam mu je izbral učitelje. Šolski svetovalec A. M. Becker in profesorja Alojzij Egger vitez Möllwald in Greistorfer so ga poučevali v nemščini, šolski svetovalec dr. J. Krist v prirodoslovji, v latinščini prof. dr. Zhishman rodom Kranjec itd. Posebno so ga zanimali jeziki avstrijskih národov. Znal je skoro vse takó dobro, da je mogel občevati z vsakim v njegovem máterinem jeziku. Zanimal se je pa tudi za jezikovne razmere takoj na tanko, ni le verjel besedam svojih učiteljev, povsodi se je izkušal prepričati tudi sam. Ko je bil n. pr. brigadir v Pragi, izpraševal je částnike, ki morajo pokazati po izkušnji, da znajo jezik svojega polka, navadno sam. Kadar je bila taka izkušnja na vrsti, prijahal je na vadišče. Poklical je dotičnika in odkazal mu krdelo, da je moral razlagati vojakom pred njim v njih máterinem jeziku, kar mu je ukazal cesarjevič.

Vsi njegovi učitelji priznavajo, kakó pridno, vestno in marno se je učil, kakó rad je poslušal njih nauke. Spomladi leta 1871. n. pr. je bil šel na divjega petelina. Ko se vrne domóv, pripoveduje dr. Kristu navdušeno, kakó krasno je po gorah, kadar se vzbuja priroda. Učitelj mu svetuje torej, naj zapisuje take vtiske takoj, naj zabeležuje tudi opazke na izprehodih, na potovanjih itd. In mladi cesarjevič je ravnal po svetu učiteljevem. Spisal je »Lov na divjega petelina« in kesneje »Lov na srakoperja«. Navadil se je opazovati prirodo takó na tanko in popisovati to takó zvesto, da so se mu čudili učenjaki. Bil je namreč v tem samostalen, nikdar se ni hotel dičiti s tujim blagom, rajši je pisal in pilil, pa zopet pisal in pilil, dokler se mu ni posrečilo povedati stvar takó, kakor se mu je zdelo prav. Pogodil je s tem prvo pravilo prave stilistike, ki velevala: »Pili svoj spis, dokler ne boš sam s seboj zadovoljen!«

V vojaških znanostih sta mu bila učitelja fml. Reinländer, sedaj poveljnik moravskega vojnega krđela, in Cornaro, ki je umrl cesarski namestnik v Dalmaciji. Vojaških spretnostij se je navadil popolnoma, začel je na najnižji stopinji, da se prepriča sam, kakó mora sodelovati vsak poseben vojak v to, da se doseže smoter vse vojske. Reinländer sloví tudi kot jeden izmed najboljših taktikov avstrijske vojske. Njegova »taktika« ni na dobrem glásu samó na Avstrijskem, čisla jo tudi v inozemstvu. Načelo mu je, da odločuje v vojski le duh poveljnikov. Prvo, pravi, je, da vé poveljnik, kaj hoče in da porabi vojno svojo silo primerno, da doseže ta svoj smoter. On je učil torej cesarjeviča premišljenega postopanja, da gre v vojski kakor povsod za stvar, da vspeva óni najbolje, ki vé porabiti svojo silo najbolje z ozirom na svoj smoter. Dobro si je zapomnil učenec njegove uke.

Dné 24. junija leta 1877. postal je polnoleten; dné 23. julija leta 1878. začel je vojaško službovanje pri 36. polku pešcev. Vadil se je voditi najprej malo krđelo ne le na vadišči, ampak tudi z nasprotnikom. Kakor navadni častniki je vodil svoj oddelek k vajam. »Marširajte, cesarska Visokost, s svojim oddelkom tja in tja,« glasilo se je povelje! »Varujte se na vse strani, da zaženete nasprotnika, če se namerite nánj!« Utripalo mu je srce, ko je pošiljal prednje svoje straže naprej, ko je pošiljal patrolje na strani. Védel je, da mu ne stavijo lizunov ali strašljivcev nasproti, da vodijo krđelo, ki mu naj kaže nasprotnika, najboljši častniki, da se mu ne bode umeknil nasprotnik le za to, da bi ga razveselil, da bi mu dal doseči lahke slave. Takó se je vadil spoznanja, da je le sam kriv, če se bojna igra ne izide po njegovi volji, da hrabrost vojakova ne premore nič, če greší poveljnik.

Meseca septembra leta 1880. imenuje ga cesar generalmajorjem ter mu izroči dné 6. aprila leta 1881. poveljništvo vse brigade v Pragi, naj se privadi razpolagati tudi praktično z večjim krđelom. Leta 1880. postane feldmaršallajtnant in prevzame poveljništvo XXV. vojne divizije na Dunaji. Strogo in vestno je izpolnjeval vojaške svoje dolžnosti, a zahteval je ravno takó strogo in vestno izpolnjevanje tudi od drugih. Dné 18. marcija leta 1888. imenoval ga je cesar generalnim nadzornikom pešcev. Hotel je pokazati s tem, kakó cení pešce svoje.

Ni treba omenjati, da je deloval tudi v tej stroki kaj marno in kaj vspešno. Nobeno krđelo v prostrani Avstriji ni bilo gotovo, da ne pride kar nenadoma generalni nadzornik. On ni dopuščal, da bi se javilo prej vojnim oddelkom, kdaj jih bode ogledoval. Po nóči se odpelje z Dunaja, drugo jutro je pa bil že na vse zgodaj na vojnem vadišči tega ali ónega krđela. Nikdo se ni mogel pripravljati na njegov

prihod, saj pa tudi ni hotel videti parade, zvédeti je hotel, kakó se vadi in uči vojaštvo, kakó izpolnjujejo svojo dolžnost častniki in prostaki. Prikupil si je s tem srca vseh. Za vojake je bil práv praznik, kadar je prihajal cesarjevič k njim. Občeval je prav prijazno s častniki, pomešal se je med prostake, govoril s tem in z ónim ter ga povpraševal po njegovih službenih in rodovinskih razmerah.

Kolikor mu je bilo najti odmora od vojaških svojih opravil in državnih poslov, posvetil ga je znanosti. Razven prirodoznanstva zanimala ga je posebno etnografija (národopis) prostranega našega cesarstva. Prepotoval je je na vse kraje, seznanil se je z razmerami na Češkem in Erdeljskem ravno takó, kakor po Galiciji in Dalmaciji. Znano je, kakó navdušeno so ga pozdravljali povsod národje, saj se je bavil rad z razmerami posebno ónih malih in preziranih národov. Seveda ni prišel nikamor, ne da bi se bil poučil prej iz knjig, kakó je tam, ali je pa povprašal veščakov o njih. Ali o vsaki stvári se je skušal prepričati sam.

Meseca marcija leta 1880. seznanil se je s princesinjo Stefanijo, hčerjo belgijskega kralja, dné 10. majnika leta 1881. stopil je ž njo pred oltar, dné 2. septembra leta 1883 porodila mu je hčer Elizabeto.

Posebno važno je bilo njegovo literarno delovanje. On je imel jezik v svoji móči kakor malokdo drug. Kakó ljubko je pisemce, katero je pisal l. 1866. svojemu strijcu Albrehtu po zmagi pri Kustoci kot osemletni deček. Ni ga pokazal živi duši, ne roditeljem, ne učiteljem svojim, popolnoma sam je je spisal, pa je vender v vzgled našim otrokom. Zatorej je tukaj priobčujemo :

»Ljubi strijc!

Kakó sem vesel, da Si zmagal. Mama in tudi Gisela Ti čestitata iz vsega srca. Prosil sem ljubega Bogá, naj zmagamo, in naj Te varuje tudi za naprej. Prav pogostoma mislim na hrabro našo vojsko in na uboge ranjene vojake. Koliko brigad je bilo v ognji? Ali je bil moj polk tudi že v ognji? Vse brzozave čitam, kar jih prihaja z juga in s severa. Mnogo pozdravov strijcu Rajnerju. Imej me rad, jaz Te imam tudi prav rad.

Tvoj

Rudolf.«

Bil je strasten lovec, ali ne takšen, kakeršni so navadno visoki gospodje, ki si dadó prirediti in pripraviti lov takó, da jim ni drugzega dela, kakor pobijati nedolžno zver iz varnega zakotja. Rudolf je hotel opazovati na lovu prirodo; ni se bal truda, ni nevihte, ni mraza, ni

vročine, da je le mogel opazovati živali na prostem. Pred dvema letoma n. pr. ležal je dobre tri ure na snegu, zalazujé labude. Tedaj si je natvezil vnetje trebušne mréne, ki ga je mučilo dolgo časa in ni ostalo brez nepovoljnih nasledkov za njegovo zdravje; dalo je tudi povod nesrečnemu dejanju, ki mu je ugasnilo življenje.

Bil je lovec mirne roke; tudi v nevarnosti se mu ni tresla desnica. Ko je potoval po sveti deželi, rešil je Ahmedu, arabskemu lovcu celó življenje. Nekega dné so šli na divje merjasce. Beduvin Salim je vodil lov. Ker pa le dolgo ni bilo najti divjačine, odpravijo se štirje gospodje v taborišče nazaj. Pa podajmo stvar po njegovih besedah, kakor piše sam v svojem »Potovanji na Jutrovo« (»Orientreise«, str. 299): »Chorinsky in jaz sva pa hotela še loviti, zato greva za Beduvinom v pustinjo. Po dolgem poti prideva do malega grmovja; za njim se pokaže kmalu nekaj močvirja in okroglo, le kakih par sto korakov dolgo trstje. Salim naju postavi na jedno stran, gonjače pa na drugo; kar je bilo v tem zavetji, moralo nam je pred puške, ko se je genilo iz skrivališča.

Ahmed (takó je bilo ime lovcu, katerega je bil najel Rudolf) je poštenjak, ali divji bóji z divjimi zverinami mu niso po godu; ko vidi, kako je in kaj je, prosi me, ali bi ne smel počiti nekoliko bolj stráni za nekim grmom. Se odgovora ni počakal, kar izginil je hitrega koraka. Postavil sem se na mesto, kjer je kazalo obilo sledov, da hodijo tu divji merjasci.

Komaj so bili psi v trstji, kar začne divji gon. Lajanje psov in vražje vpitje gonjačev se začuje. Po dolgi, razburjajoči četrtniki ure prilomasti velik divji prašič iz goščave proti navajeni svoji poti, ob kateri sem stal. Kroglja moja ga pogodi pod hrbet, v ognji pade, ali hitro skoči zópet na noge, peneč se od jeze dirja dalje.

Junáški Ahmed ni védel, kaj pomenja zverinska pot, légel je bil po dolgem čéznjo. Kar prihrumí ranjena zver in napade v slepi jezi reveža. Srečno sem kar najhitreje pritekel za njo. Našel sem Ahmeda kričéčega, z žepnim nožem v roci; stal je le še na jedni nogi, drugo je molil proti strašni zverini, kakor bi se hotel braniti ž njo. Prašič se pripravlja za odločilni bój, ali predno še pride do našega junaka, ležal je ta že na trebuhu na tleh. Vidéč veliko nevarnost, pošljem svinji, ki je preiskavala ravno s svojimi zobmi široke hlače Ahmedove, kroglo; k sreči usmrti žival pri tej priči. Zdaj sta ležala svinja in Egipčan mirno drug póleg drugega, zadnji zelen od strahú trepetaje po vseh udih; nekaj minut ni mogel izpregovoriti. Kmalu pridejo tudi Beduvinu na mesto; lesketale so se jim oči od samega veselja.«

Te besede nam kažejo zajedno tudi, kakó lepó in natančno je znal opisavati cesarjevič dogodke, kakó zložno mu je tekla beseda.

Prvo njegovo večje delo je bilo »Petnajst dnij na Dunavu« (Fünfzehn Tage auf der Donau«, Wien 1878). V predgovoru k temu delu pravi, da mu je veselje do prirode »práv vir požlahtnjenja, varstvo, da ne odrveni človek v bóji za vsakdanje, materijalne stvari.« Zato pravi tudi v pismu z dné 11. decembra leta 1875., pisanemu dr. J. Kristu, da »so mu med raznimi nauki prirodoznanski vedno le odmor in počitek«. Učitelja sta mu bila na tem poti znameniti Brehm in Homeyer. Kmalu je zaslovelo ime Rudolfovo med učenimi poznavatelji ptičev. Brehm sam je priznaval, da ga med ornitologi (poznavevalci ptičev) naših dnij valjda nikdo ni prekosil.

Leta 1880. izdal je ornitologična svoja opazovanja (»ornithologische Beobachtungen«), leta 1881. »Lov na Ogerskem« (»Einige Jagdreisen in Ungarn.«) Tu opisuje n. pr. svoj »prvi lov na medveda« takó krasno, da se kaže njegova pisateljska moč v najlepšem svitu. Istega leta je prišlo na svetlo njegovo »Potovanje na Jutrovo« v dveh zvezkih. Leta 1885. dal je je natisniti v jednom zvezku za národ. S krepkim peresom nam slika potovanje na cesarjevem parobrodu »Miramar«, opisuje nam Egipet in njegove stanovnike, starinske ostanke starih Egipčanov, prirodo nekdanj takó bogate dežele in potem pohod krajev, kjer je hodil, učil in trpel Božji sin. Naj podamo še, kakó popisuje prvi pogled na Jeruzalem: »Vsi pokleknejo, gologlavi opravimo svojo molitev. Sveti Sijon s starim svojim zidovjem, s sivobelimi hišami, s kúpolami cerkve nad Božjim grobom in z véliko Omarjevo džamijo, razprostiral se je pred nami.

Mesto, iz katerega se je rodila naša vera, v katerem so se začele s Kristovo smrtjo na križi največje zgodovinske izpremembe, katerega zidovje nam budí tisočletne spomine Svetega pisma, katerega se oklepajo vsa poročila naše svete vere, katerega kamenje je rdečila kri naših prednikov, to mesto bilo je blizu pred nami. Prav posebna mistična čustva pollaščujejo se vsakega rómarja. Vera in poročila, katera smo srkali od mladih let, predočujejo se tu v strašno mrtvi pokrajini, na kateri leži prokletstvo, kateremu se je moral umekniti národ, ki je gospodoval nekdanj tod, za veke.«

Kaj bi pravili obširneje, kakó je izpolnjeval verske svoje dolžnosti po svetih krajih, saj ni pisal svoje knjige kot priročno knjigo potnikom, hotel je označiti le tudi svoja opazovanja. Knjiga je imela znanostni smoter, to nam kaže že tudi obilica (1023) živalij, katere je pripeljal s seboj za razne muzeje.

Ali vrhunec vsega literarnega cesarjevičevega delovanja je: »Avstro-ogerska monarhija v besedi in v podobi« (»Die oesterreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild«). Leta 1883. rodila se je v glavi Rudolfovi velikanska misel, da bi ustanovil delo, v katerem naj bi se kazali posamezni deli našega cesarstva kakor tudi vzajemni faktorji združenih držav, svetovna važnost in kulturna veljavnost vse države in posameznih narodov. Opazil je namreč z bistrim očesom, kakó nedostatni so marsikateri spisi o avstrijskih razmerah. Iskal je vzroka tem nedostatkom in našel je, da se še učeni možje ne vedó ogibati mnogokrat nekake pristranosti. Ne da bi izviral ta pri vsakem iz politične prenapetosti, le odtod izvira, ker jih je mnogo, ki ne morejo »čuti obeh zvonov« že zato ne, ker ne poznajo jezikov raznih narodov.

Posvetoval se je dolgo z veljavnimi učenjaki in umetniki. Ko dožene načrt za vse delo, spiše spomenico o tem cesarju. V nji razpravlja, da pogrešamo še dela, katero bi opisovalo etnografske razmere avstrijske takó, kakor bi trebalo po sedanjem stanju znanosti. Poznanje raznih narodov ni le važno za učenjake, tudi ljubezen do skupne domovine se more le širiti, če se spoznavajo posamezni narodje bolje med seboj. Etnografija je pri nas zato tolike važnosti, ker nam podaje v prvi vrsti gradivo, po katerem se šele dadó ceniti posamezni narodje. Kar se je pisalo doslej o tej stroki, ostalo je po učenih časopisih, po malo poznatih novinah, ali je pa porabljeno celó samó v inozemskih izdanjih. Táko delo bi ugajalo torej vsakemu narodu, posebej pa bi bilo na čast vsi monarhiji in vsem njenim delom; družilo bi literarne in umetniške moči in bi kazalo domačim in tujcem, koliko duševnih močij ima država in vsak tudi najmanjši narod.

Cesar dovoli svojemu sinu, naj se loti važnega dela, in obljubi, da poplača troške, kar bi jih ne pokrilo delo samó, iz zasebne svoje blagajnice. Kot glavnico določi štiristotisoč goldinarjev.

Dné 15. marcija leta 1883. poklical je cesarjevič vladnega svétnika, sedaj dvornega svetovalca Weilena in Jókaija, ogerskega pisatelja, na posvetovanje. Weilena si je izbral za urednika nemškega, Jókaija pa madjarskega dela. Posebno vodstvo, v katerem sedi med drugimi tudi Slovenec dvorni svetovalec, prof. dr. Miklošič, vodilo je delo pod nadzorstvom in predsedništvom cesarjeviča samega. Dalje je pozval še poseben uredniški odbor, v katerem sedé strokovnjaški poročevalci, med katerimi je zopet Miklošič. Umetniškemu odboru pa je skrbeti za umetniško opravo.

Veseli so začeli vsi delo, cesarjevič sam jim je bil vsem vzor delavnosti in pridnosti, s svojim podpisom je vabil sotrudnike, skoro

vsak spis je pregledal pred natiskom in cesarjevičina nadvojvodinja Stefanija pomagala mu je tudi; vse ilustracije in podobe, kar jih krasi krasno delo, ogledala in ocenila je sama osebno.

Trdno držé se načela, naj opisuje vsak národ le pisatelj tega národa samega, naj riše slike le umetnik tega národa, pozival je vedno le sinove dotičnih národov na sodelovanje. Tudi sam je prijel za peró, spisal je za »pregledni zvezek« uvod; za zvezek »Dunaj in Nižja Avstrija« léžo dunajskega mesta, opisal je Wienerwald in loge ob Dunavu do ogerske meje. Za prvi zvezek »Ogerske« je dal uvod, za »Trst, Istrijo in Dalmacijo« je spisoval popis kvarnerskih otokov in južnega dela Dalmacije. Vedno in o vsaki priliki je poudarjal, naj piše vsakdo le po svojem prepričanji. Znana je moška beseda, katero je povedal ogerskemu sotrudniku, ki ga je vprašal, ali bi ne trebalo zasukati nekaterih dogodeb iz ogerske zgodovine nekoliko bolje po avstrijski. Rekel mu je: »Le takó pišite, kakor se je godilo res!« Ravno takó je povpraševal leta 1887., ko so se mu poklanjali sotrudniki za Štajersko, slikarja Jurija Šubica in pisatelja teh vrstic oba, ali sta uprav Slovenca, ter je pristavil: »Meni je za to, da opisujejo vsak národ možje tega národa!« Res zlate besede!

Koliko je to delo, sodimo lahko po tem, da je doslej vseh sodelavcev, pisateljev in učenjakov 101, umetnikov pa 176. Tri leta so trajale priprave. Dné 15. novembra leta 1885. razposlali so pregled, dné 1. decembra istega leta razposlali so prvi zvezek. Ta dan se je poklonil cesarjevič z Weilenom in Jókajem cesarju. Sin je podal svojemu očetu prvi zvezek v nemškem in madjarskem jeziku z ogovorom, v katerem pravi med drugim: »Patrijotizmu, spoznavanju domovine posvečeno je to delo, ta duh je navdaja, take čuti oživljaj in razširjaj; monarhijo opisujemo, kakeršna je danes, kako je nastala; na podlagi duvalizma stoječe, deli se naše delo v avstrijski in v ogerski del, ali v teh delih dajemo takó na Ogorskem kakor v Avstriji drugim národnostim njih mesto v popolni meri. Vsak národ opisuje samega sebe po svojih pisateljih, po svojih umetnikih in takó daje duševni živelj vsakega národa najboljše iz sebe samega za skupno delo!«

Vspevalo je delo, krasno je vspevalo. Tudi v gmotnem oziru gre dobro, prihranila se je že velika vsota za »reservo«, kakor je veleval cesarjevič sam, spominjaje se ob času obilnosti hudih dnij.

Sešitek 77. je na svetlem, štirje zvezki so gotovi, zvezek »Štajersko« je pripravljen popolnoma, »Koroška, Kranjska, Gorica in Gradišče« skoro gotova, za »Trst, Istro in Dalmacijo« je tudi priprava končana. Za »Ogersko« je gotov poldrug zvezek; za sešitek, ki pride na

svetlo dné 1. aprila hotel je popisati cesarjevič sam še Gödöllö in njegovo okolico, v Maierlingu je pisal še za ta zvezek, kar pride strašna, pretresujoča vest, da je ugasnila luč njegovega življenja, ki je svetila in ugrevala vso Avstrijo. V togi in bedi je določil cesar sam, naj se nadaljuje delo, visokemu mrtvecu v spomin, in cesarjevičina sama stopi sedaj na čelo vsega podjetja. »Prava národna knjiga v najlepšem pomenu te besede bodi to delo, razširi se v vse kroge stanovnikov, budeča ljubezen do domovine, razširjajoča omiko, učeča in požlahtnujoča«, takó je govoril Rudolf cesarju očetu in besede njegove se bodo izpolnile.

Še nekoliko črtic o njem. Cesarjevič Rudolf je bil pravi Avstrijan, z vsemi silami svojega srca se je oklenil domovine svoje, avstrijskega cesarstva. Kolikokrat je zavračal besede kratkovidnih fanatikov, ki svoje pristranosti še pri ogoritvah niso mogli zatajevati, da on ne pozna druge, nego avstrijsko udanost, da so mu jednako ljubi vsi avstrijski rodovi. Ko je odvarjal slovesno električno razstavo, rekel je važno besedo: »Morje svetlobe naj se razširja odtod po svetu!« ali v svojem govoru je poudarjal posebno še to, koliko lepih izumov, koliko lepih naprav se je rodilo v krasni naši državi; hotel je namreč povedati ónim, ki z domačim nikdar niso zadovoljni, ki škilijo vedno na tuje, da smo tudi mi Avstrijani pripomogli v obilici človeški omiki, akoravno nekateri kratkovidneži in prenapeteži tega nečejo priznati. Ta misel ga je vodila tudi, ko je sklenil izdati velikansko delo o našem cesarstvu. Dejanski je hotel pokazati, »da ima Avstrijan svoj dom in ima vzroka ga ljubiti!«

Koliko se je pečal s socijalnimi razmerami, kakó ga je zanimalo šolstvo, kakó je gorel za vojsko, tega ni móči razpravljati tu na drobno. Gotovo je, da mu je bilo srce za vso državo, da je posvetil svoje življenje le svojim národom, da je pa ravno to neumorno delovanje vplivalo takó hudó na slabotno teló, da je mislil v nesrečni uri, da on ne bode mogel nositi bremena, katero ga je čakalo še v življenji.

Avstrija se solzi ob rakvi prezgodaj umršega možá. Národom je posvetil srce in delovanje v svojem življenji, národje njegovi se ga bodo spominjali na veke. Z lic mrtvečevih obrnimo oči na nesrečnega očeta, kateremu je vzela božja roka najljubšo stvar na svetu. V neskončni žalosti je obljubil cesar, da bode tudi odslej izpolnjeval zvesto svoje dolžnosti, da bode vztrajen, srčen in trden v svojem trudu za srečo svojih národov. In mi, národje avstrijski, in med njimi v prvi vrsti národ slovenski, vztrajali bodemo kakor že šest sto let tudi na veke:

Bog ohrani nam cesarja!

Fr. Hubad.

Nekaj o izviru in postanku Orožnovih pesmij.

Spisal Andrej Fékonja.

Kje so moje rožice?« — »Mrzel veter tebe žene.« — »Kedó izmed nas ni že slišal, kedó ni že sam pel téh dveh takó priljubljenih pesmic? Ali koliko nas je, da smo vedeli za pesnika! Take in enake pesmi je pel Valentin Orožen.«¹⁾

Takó piše Stritar v svojem »Zvonu« V. 1879. l. 48., ocenjujoč »Val. Orožnove spise«, katere je zbral in priredil Mih. Lendovšek, založil in izdal Ignacij Orožen, v Celovci 1879., in isti ocenjevatelj pravi o našem pesniku in pesmih njegovih med ostalim dalje: »Prve in morebiti tudi druge vrste pesnik ni Orožen, ne po vsebini, ne po obliki svojih pesmi, da ne govorimo o izvirnosti... Prav izvirna ni skoraj nobena, česar morda pesnik sam ni vselej vedel.«

Kakó to, pojašnjuje nam Lendovšek v predgovoru omenjene zbirke Orožnovih pesmij: »Slišal je kde pesen, ki se je njegovemu srcu prillegala, zapomnil si je napev in zadržaj in potem ono isto zakročil po svoje; na ta način je nastalo več njegovih najboljših pesnij. — Umel pa je zapeti tako, da človeku do živega gre; najlepši dokaz temu je, da si je národ precej njegovih pesnij osvojil. Pesni: »*Moje želje*«, »*Vse mine*«, »*Lastavici slovo*«, »*Očetova roka*«, »*Spomlad*«, »*Pri zibelih*«, »*Veselje Štajerca*«, »*Napitnica*« in druge postale so popolnoma národne in se prištevajo onim, katere slovenski Štajerci, posebno na desnem bregu Drave bivajoči, najrajši popevljejo.«

Toliko Lendovšek, omenivši še o V. Orožnu pevci: »Najljubše so mu bile nja lastne popevke, pred vsemi: »*Rad bi tamkaj bil*«, »*Kde so moje rožice*«, »*Mrzli veter tebe žene*«, »*Oj, oblaki, kaj hitite*«, »*To žlahno vinsko kapljico*«.« —

No, recimo katero v naslednjem i mi o teh V. Orožnu »lastnih popevkah«, ki si jih je »narod osvojil«; pa še o nekaterih drugih »njegovih« pesmih, kakó si je pesnik iste »zakročil po svoje«. Ali: govorimo uprav o izviru in postanku pesmij Orožnovih, kolikor nam je tega do sedaj pač bilo móči zvédeti. —

¹⁾ Valentin Orožen je bil porojen pri Sv. Juriji ob Južni železnici dné 31. januvarija 1808. l.; duhovnik posvečen 1835. l.; kapelan v Pišecah, na Ljubnem, v Poličanah, v Šmárijah, Podsredo, v Pilštanji, pri Sv. Mihelu v Lavantinski dolini; provizor v Selih blizu Slov. Gradca; kurat pri Sv. Martinu blizu Górenjega grada (l. 1855.—72.); v pokoji v Okonini umrl 1875. l. Op. pis.

Pripomniti nam je, da so omenjene pesmi Val. Orožna — po izrazu prof. J. Pajka — res »brž v narodne prehajale« (»Zora« 1875., 106). Najbolj so se bile priljubile zlasti pesmi tri: »Vse mine«: Kje so moje rožice? »Lastavici slovo«: Mrzel veter tebe žene, in »Napitnica«: To žlahno vinsko kapljico... Zaslovele so te pesmi najprej sevéda v bivališči pesnikovem, v górenji Savinjski dolini, pa v nje okolici bližnji in daljni. A sčasoma so se razširile na vse strani takó, da so dandenašnji znane in priljubljene povsod med štajerskimi in pač mnogo tudi med ostalimi Slovenci. Vsestranski jih je med národ naš raznesla pač dr. Razlagova »Pesmarica« (1863, 1872). Jako udomačene so te tri pesmi Orožnove (kolikor je znano pisalcu téh vrst) posebno po vsi Savinjski in Šaléški dolini, kjer skoraj ni vesele družbe, da se ne bi prepevala ta ali óna ali pa tudi vse tri (namreč o »rožicah«, »lastovki« in »vinski kapljici«). In mora se reči, da vsaka izmed njih, dasi tóliko in tólikokrat ponavljana, vender zmeraj na novo »v srcé nam sega« in »občutkom se prilega« kot »popolnoma národna« pesem.

A zanimivo bi venderle bilo, da se zna, odkod neki so te ljubke pesmi Orožnove in kakšna je ta njih »národnost«?

Kar se tiče najprej pesmij: »Vse mine« in »Lastavici slovo«, o téh dveh pisalec sam ne more sicer povédati ničesa izvestnega, kar se tiče njiju izvira. Nego, ker Stritar l. c., govoreč o Orožnovih pesmih v obče trdi, da »prav izvirna ni skoraj nobena«, a na začetku ocene svoje izrecno omenja baš téh dveh, rekše: »Kje so moje rožice?« in »Mrzel veter tebe žene«: to bi mogli dosledno sklepati, da torej tudi ti dve takó priljubljeni pesemci Orožnovi nista prav izvirni. No vender pa tudi le ni uprav nemogoče niti ni baš takó neverjetno, da nam Orožen v pesmi »Vse mine« opeva resnične svoje izkušnje naravnost po dotičnih predmetih; réčnih, stvarnih in osebnih. Pesem »Lastavici slovo« pa bi si mogel menda še tudi kdo razlagati na mah — nič drugače, nego-li je nekdo svoje nazore dodajal nekaterim pesmim nekoga drugega pesnika našega, tudi duhovnika...¹⁾

Toda nekaj določnejšega je izvestitelj zasledil za tretjo izmed imenovanih najpriljubljenejših pesmij Orožnovih, za »Napitnico«. Slišal je bil namreč isti pred dobro osmimi leti v Šaléški dolini, kakó je neki duhovnik-župnik napil pri obedu jednemu tovarišev svojih nekako tako-le:

¹⁾ V dr. Razlagovi »Pesmarici« pod naslovom: »Slovo od lastovke«, tiskano je od vse pesmi samó tri sedmine: prvi dve (oziroma štiri) in pa zaduja (oziroma dve zaduji) kitica.

»Lasst uns den edlen Rebensaft	Trink Bruder zu, seid fröhlich All',
Nun fröhlich auszuleeren,	Seh't, wie die Gläser winken!
Und uns're alte Bruderschaft	Vielleicht ist es das letzte Mal,
Auf's neue zu vermehren!	Dass wir zusammen trinken.«

Ako s temi — sicer ne baš točno, ali v glavnem vendar bistveno navedenimi — vrsticami primerjamo naše pesmi prvo kitico, slovóco:

»To žlahno vinsko kapljico	Na zdravje pij ga bratu brat,
Zdaj hočemo popiti,	Da bi veseli bili!
Zavezo staro bratovsko	Znabiti, da je zadnjokrat,
Želimo ponoviti.	Da vkupaj bomo pili! 1)« —

vidimo očitó, da je Orožnova slovenska le prevod póleg nemškega originala. Sicer pak se je tudi poročevalcu óna nemška napitnica zdela kot nekak spomin na minule čase, sedaj le obnovljen z ozirom na nekdanje vesele in podobne dogodke, pri katerih se je tedaj bila popevala tista pesem nemška.

O pesmih Orožnovih: »*Moje želje*«: Rad bi tamkaj bil, in »*Pri zibelí*« . . . izvestitelj ne zna ničesar, odkod in kakó?

A kaj je dalje z omenjeno Orožnovo pesmijo: »*Očetova roka*«? — Priobčena je bila ta pesem najprej v Slomškovi knjižici »Troje ljubeznivih otrok« leta 1838. No, v »Slovenskem Berilu za prvi gimnazijalni razred« leta 1850. nahaja se na str. 119. baš tista pesem: »*Očetova roka*«, toda z opomnjo: »zložil J. O. Lepstanski«; samó da so srednje kitice razvrščene po drugačnem redu. Sicer pak je pri Orožnu (v zbirki Lendovškovi) jedna kitica (druga) nova, a sta iz Lepstanskega (v Slov. Berilu) dve (četrtá in sedma) izpuščeni. Tudi je v posameznih vrsticah marsikaj prenarejeno slovniški in slovarski, n. pr.:

Lepstanski:	Orožen:
»Da zvezde po nebu igrajo,	»Da zvezde na nebu igrajo
Da sonce in mesec svetí,	In luna se milo smeji,«
Po stropu nebeškem miglajo,	itd.
Očetova-roka storí.«	

J. O. Lepstanski je — Józef Orešnik, duhovnik ljubljanske škofije, posvečen leta 1830., kateri je (po J. Marna »Jezičniku« XXV. 22) »pisaril« (in tudi »pevaril«) v letih 1845.—57. A kaj bi torej bilo misliti o »Očetovi roki«? Čegava je pesem pravo za pravo? Marn nje l. c. pri Orešniku ne omenja, nego jo pač imenuje med Orožnovimi (»Jezičnik« XXIV. 31.). No, ker Lendovšek pravi, da je Orožen katero pesem »zakročil po svoje«, moglo bi se pač misliti tisto, kar se

1) Takó v Lendovškovi zbirki. V »Pesmaricí« dr. Razlagovi II, str. 142. pak sta izpremenjeni peta in šesta vrstica: „Če tudi tu namesto spat — N's beli dan posili“ —; in takisto tudi več drugega.

odločno — niso Orožnove. Evo izvestnih dokazov, ki zajedno podpirajo povédano mnenje tudi o Orožnih pesmih »Spomlad« in oziroma »Očetova roka«.

V zbirki: »Val. Orožnovi Spisi« nahajamo namreč nekoliko pesmij, o katerih je gotovo, da so le posnetki, pa prevodi, dà, samó prepisi — dasi to ni nikjer posebej zaznamljeno! Takó je Orožen pesem: »Žolcpaškim planinam« (»Spisi« str. 39.) zložil po nekem primeru (gl. J. Marna »Jezičnik« XVII. 1.) slavečem góre hrvatske:

»Oj! hrvatske krasne gore!	tako-le:	»Oj junaške lepe gore,
Jeli svet kaj lepšeg' zmore?		Lepših, lepših svet ne zmore!
Ve ste očem mojim mile		Ve očesom mojim mile
Nekdaj prve se odkrile!»		Dnes ste prvič se odkrile...»

Isto takó nas Orožnova »Pesen na vernih duš dan« po začetnih stihih (»Spisi« str. 83.):

»Milo orglje se glasite,
Milo pesen se vzdiguje,
Bolečine v vicaх skrite
Vsem kristjanom oznanuj...»

takoj spominja — Preširnové pesmi »Strunam«!

Dalje je Orožen pesem: »Grob zaročnici« (»Spisi« str. 26.) malone od besede do besede poslovenil po Preradovičevi pesmi hrvaški: »Mrtva ljubav« (vid. »Pjesnička Djela« str. 270.), kakor ima pač v rokopisu tudi náslav: »Mrtva ljubezen« (gl. Lendovšek l. c. XII.). Prispodobimo prvo kitico:

Preradović:	Orožen:
»Gdje ću tebe, oj ljubavi moja, Sad zakopat, kad si izdahnula? U mom srcu nije ti pokoja, Jer si pokoj sav mu razmetnula.»	»Kde čem tebe, ljubeznjiva moja! Zakopati zdaj, ko si 'zdihnula! V mojem srci ni za te pokoja, Ti si pokoj meni vgonobila.»

In takó dalje vse do konca — zvest in precéj dober prevod!

No, sonet svoj: »Novomešniku« (»Spisi« str. 38.) pak je Orožen naravnost prepisal — izvzemši drugo kitico — z istovrstne slovenske pesmi Vrazove: »Antoni Stranjšaki« l. 1838. natisnene (gl. »Kres« III. str. 42.), le samó »odnosno izpremenjeno«. Primerimo zopet začetek:

Vraz:	Orožen:
»Naj Bog nad Njega stegne roke svoje; Naj z večnim okom gleda Ga tak milo, Kak gledal, gda Ga djal Slovenki v krilo Veleč nji, naj Ga varje no Mu poje.»	»Naj Bog nad tebe stegne roke svoje, Naj z blagim okom te pogleda milo, Kot gledal te je, položivši v krilo Slovenke te u varstvo matke tvoje!«

Pa prilično takó tudi tretja in četrta kitica — v prepisu! —

Da so vse té Orožnove pesmi le prosti posnetki, doslovni prevodi in goli prepisi, tega nam se sicer nikjer do sedaj ni povedalo naravnost; ali je istina. Izrecno so v njegovih »Spisih« naznačene za »poslovenjene« samó tri pesmi: »Prijateljstvo«, Vojaški očenaš« in »Lavorik«. Razven teh pak je še n. pr. »Dečko s planine«: Jaz sem dečko iz planine! — Uhlanova: »Ich bin vom Berg der Hirtenknab'«; in »Oblakom«: Oj, oblaki, kaj hitite — posneta je po Schillerjevi: »Eilende Wolken«, kakor je bil na to opozoril pač že Stritar l. c. —

Tóliko je podpisani izvestitelj mogel do sedaj zaslediti izvir in postanek pesmim Val. Orožna. Morebiti nam za ostale Orožnove pesmi vé kdo drugi še kaj povédati o njih »spočetji« in »rojstvu«? Zlasti ljubo bi nam bilo, da zvémo v tem oziru kaj natančnejšega o pisanih »ročicah« in njih tovarišicah, pa o drobni »lastovki«, in morebiti še tudi o »vinski kapljici«, katere so, kakor pesniku-pevcu, takó pač tudi nam najpriljubljenejše popevke Orožnove!

Stritar, omenjajoč óne prej imenovane prevode Orožnove, katere bi naj kot take zaznamoval bil že Lendovšek, sicer pristavlja: »Toda to je bilo morebiti nepotrebno«. — No, nam se to zdi pač uprav potrebno. Kajti takó le znamo prvič, na koliko izviren je sam pesnik ali pisatelj v obče; ker le kot takšen ima v prvi vrsti svojo vrednost v národni književnosti — ako sicer njegovi plodovi res kaj veljajo. A drugič vémo takó, kakšne posebnosti in znamenitosti je proizvod, odnosno pesem, katero pôjemo ali poslušamo; ali je namreč pristno blagó domače, ali pa le tuje izposojeno in samó prekrojeno — ka-keršnega imamo Slovenci, žal, povsod in vse preveč!

In takó treba, da vse bolj vémo tudi za pesnika Orožna; da vse bolj poznamo i pesmi njegove. Saj pač tudi Valentina Orožna, dasi je v pesmih svojih takó malo izviren, gotovo (da končam, kakor sem začel, z besedami Stritarja samega) »štejemo po pravici med zaslužne može slovenske z ozirom na čas in okolnosti, v katerih je prepeval. Drobne pesmice njegove so iztok blagega, veselega srca, kakor Slomškove; rad jih človek posluša ali poje, ne misleč na njih pesniško vrednost«.

Spomini o Josipu Jurčiči.

Spisal dr. Jos. Vošnjak.

II.¹⁾

1. Jurčič v Mariboru.

Leta 1868., malo mesecev potem, ko je začel izhajati »Slovenski Narod«, piše mi urednik Tomšič, da bi Jurčič rad vstopil za sodelavca pri listu. Priložil mi je Jurčičevo pismo, v katerem se ta pritožuje, da brez nobene podpore mu ni več živeti na Dunaji in da bode moral opustiti studije; napósled vpraša, če bi ne mogel sodelovati pri »Slovenskem Narodu«. Pismo sem vrnil Tomšiču; toda spominjam se, da je náme napravilo globok vtisek. Videl sem slovenskega mladeniča, čegar nadarjenost je slovela že tačas, stokati pod tistim jarmom revščine, ki je uničila že toliko naših mladih talentov, da ali niso mogli dovršiti svojih studij ali da se jim je zaradi pomanjkanja vsadila v prej zdravi život kál bolezní, katera jih je pozneje prerano položila v grob. Toda že iz tistega pisma je govoril nekakšen ponos. »Ponujam se ne« — takó je pisal Jurčič — »le če mislijo lastniki listu, da bi moje delo bilo koristno za list in za našo stvar, vstopim. — Ali je pri vas tudi taka mizerija, kakor tukaj?« vzdihoval je vmes.

Jurčičevo ime nam je bilo že tačas iz njegovih spisov v »Novicah«, v knjigah »Mohorjeve družbe«, posebno pa iz »Glasnika« znano in visokó čislano. Ponudba mi je torej dobro došla in odpeljal sem se nemudoma v Maribor — bival sem v Slovenski Bistrici — ter dogovoril se z dr. Dominkušem, s katerim sva imela oblast zastopati ustanovnike »Slovenskega Naroda.« Jurčič je bil vzprejet sodelavcem »Slovenskega Naroda« in kmalu potem je došel v Maribor.

Osebnó sva se spoznala o prilíki, ko sem zaradi lista imel opraviti v Mariboru. Stanoval je v uredništvu »Narodovem«, kjer sta se skupaj utaborila s Tomšičem. Bila je to prodajalnica ob tleh, z velikimi vrati na ulice in z malimi postranskami na dvorišče. V sprednjem delu te prodajalnice je stala pisna miza in omara za spise in časnike. Po vsi sobi pa so ležali na kupe zaprašeni časniki in tu tam kaka

¹⁾ Prvi odstavek teh spominov je natisnen v »Ijubljanskem Zvonu« l. 1888., na 421. str. Uredn.

knjiga. Zadaj je bil nekov temen alkoven in tam sta spala urednika; ali na posteljah ali na kaki stari zofi, nisem videl, ker je zavesa zakrivala ta kot. Pogledati za zagrinjalo pa gotovo nikogar ni mikalo kdor je videl genijalno rázvlako in smetí v prednji sobi. Sta li oba urednika navadno spavala v tem kotu ali le slučajno takrat, ko sem ju jaz obiskal v Mariboru, ni mi znano. Tomšič vsaj je pozneje imel čedno stanovanje v Čeligetovi hiši.

Tačas sem prvič videl Jurčiča. Bil je šibek mladenič, pa prvi pogled njemu v obraz mi je razodeval tista njegova svojstva, po katerih se je odlikoval vse svoje življenje, visoko čelo nenavadno inteligencijo, njegove jasnosvetle oči odkritosrčnost, njegov trdo in krepko naprej moleči nos energijo združeno s pogumom. O prvem pogledu na blede obraz, na stisnene prsi, na strčče suhe lopátice pa se mi je tudi vsililo žalostno spoznanje, da Jurčič ne učka visoke starosti. Začela sva se razgovarjati in čudil sem se globokemu sonornemu glásu, ne pričakujé ga iz takó tesnih prsij in takó rahlega života. Kmalu sva si bila dobra in ostala si prava in zvesta prijateljca, dokler naju ni ločila smrt. Lehko rečem, da v vsem času od leta 1868., pa do njegove smrti leta 1881. ni bilo med nama nikoli kakega resnega prepira. Popolnoma jedina v vseh národnih in politiških vprašanjih sva k večjemu bila časih različnega mnenja o taktiki, ker se nisem rad ujemal s skrajnimi pomočki, takó da mi je Jurčič nekaterikrat očital preveliko mehkost in popustnost, ne nasproti našim skupnim protivnikom, ampak pri domačih prepirih.

Toda predno izkušam slikati vzgledni njegov značaj, načrtam naj kratko njegovo delovanje pri »Slovenskem Narodu«. Lastniki listu smo bili spočetka jaz in drugovi, to je tisti ustanovniki, ki so podpisali po jednega ali več deležev po 250 gld. Upali smo ustanoviti s podpisanim kapitalom tiskarno v Mariboru, pa deficit pri »Slovenskem Narodu« je požrl ves nabrani denar in v četrtem letu izhajanja, to je leta 1871., nismo imeli s čim pokrivati nedostatka. Na srečo se je pokojni Fr. Rapoc, posestnik in tačas notarski koncipijent v Mariboru, poprijel stvari in v komanditni družbi z gg. Tanšičem in Skazo v Šmárijii pri Celji se lotil napraviti novo tiskarno, za katero je po velikem trudu dobil koncesijo. Ti trije gospodje so potem tudi »Slovenski Narod« prevzeli v svojo lastnino in od dné 25. julija 1871. leta je izhajal list v tiskarni »Rapoc in drugovi«. Že veliko prej pa smo, kjer se je le dalo, začeli ščediti, takó, da so se sodelavci morali zadovoljevati s prav majhno plačo. Jurčič ni dobival več, nego 50 gld. na mesec, in časih je trdo šlo še za te krajcarje. Zato je moral misliti

na boljše mesto in našel je je l. 1870. pri novem časniku »Südslavische Zeitung«, katerega so za Rauchovega absolutizma ustanovili hrvaški rodoljubi poleg hrvaškega »Pozora«, in sicer v Sisku, ne v Zagrebu, kjer je Rauch presilno preganjal nezavisne časnike.

Jurčič je prevzel uredništvo časopisa »Südslavische Zeitung« s precēj dobro plačo ter se preselil iz Maribora v Sisek. Pozneje je večkrat pravil, v kakó primitivnih stanovanjih in razmerah so tam živeli žurnalisti in da je imel prav malo opraviti, kajti nemški list uredovati, to je šala proti delu za slovenski list. Največ opraviti imajo škarje in list je gotov. Za slovenski list pa se mora spisati malone vsaka vrsta. V Sisku je ostal Jurčič do srede julija 1871. leta.

Še nam je v živem spominu, kakó silno je vse rodoljube pretresla vest, razglašena v »Slovenskem Narodu« dné 27. majnika 1871. leta, da so urednika Tomšiča zjutraj mrtvega našli v svoji sobi. Tudi on je bil mučenik in žrtva politikovanja. Idealno navdahren, spreten v peresi, s posebno nadarjenostjo spoznavajoč nagibe politiškega in národnega stremljenja, poprijel se je z vso dušo in velikim veseljem uredovanja prvega večjega domačega političnega glasila. Pa le prehitro je uvidel, da je pri Slovencih toliko mnenj, kolikor glav, in da se ne dá doseči zložno koncentrično delovanje. Naj je še takó pazil, da ne provzroči kakšnega prepira, vsilili so mu ga drugi in kakor je že obično, rekli so, da on išče prepira. Pri tem ga je vznemirjalo slabo materijalno stanje »Slovenskega Naroda« in obupno je gledal v prihodnost, dasi je tačas bila že tiskarna ustanovljena in »Slovenski Narod« izročen novim lastnikom. Nadaljevati juridične studije, katerim ga je odtegnila politika, ni več čutil moč v sebi, čeprav so mu prijatelji zagotavljali pomoči in podpore. A preveč ponosa je čutil v sebi, da bi hotel vzprejemati kake milosti. Zdvojil je sam o sebi in o duševni svoji zmožnosti in iskal je mirú, katerega je našel — v grobu.

Takrat sem živel v Šmárijii pri Celji. Tisto noč, ko je umrl Tomšič, vzbudil sem se proti navadi svoji pred polunočjo, kakor bi me kaj splašilo iz spanja. Vso uro nisem mogel zaspati in bilo mi je takó težko pri srci, kakor da bi se mi bila pripetila kakšna posebna nesreča. Zjutraj, ko stopim iz hiše, pride mi naglo naproti g. Tanšič, solastnik tiskarne, s telegramom v roki.

»Tomšič je umrl!« reče ves razburjen. »Kaj nam je zdaj početi? Kje dobimo novega urednika? Če ne, moral bode »Narod« ponehati.« — Ko sem se po tej žalostni vésti, ki me je silno pretresla,

malo pomiril, odgovoril sem Tanšiču: »Naslednik Tomšičev ne more biti nobeden drug, nego Jurčič.«

Brzjavili smo še tisti dan v Sisek in popóludne je Jurčič odgovoril, da prevzame uredništvo v dveh mesecih, ker mora prej odpovedati sedanje svoje mesto.

Sredi meseca julija 1871. leta se je pripeljal Jurčič v Maribor in od tistega časa do smrti je bil glavni urednik »Slovenskemu Narodu«, izvzemši čas bolezni, ko ni mogel poslovati.

Lahko rečem, da brez Jurčiča bi se »Slovenski Narod« najbrž ne bil takó hitro izpremenil v dnevnik in da se imamo najbolj njegovemu priganjanju in njegovemu vzpodbujanju zahvaliti, da se je ustanovilo delniško društvo »Narodna tiskarna«. G. Rapoc, veščák v denarnih stvaréh, sestavil je načrt delniškega društva, katero naj bi v Mariboru prevzelo že obstoječo tiskarno, v Ljubljani pa napravilo novo v ta namen, da se »Slovenski Narod« preseli iz skrajne slovenske meje v središče in se sčasoma povekša v dnevnik.

Rapoc je prehodil vse slovenske pokrajine, da je pridobival rodoljube za delniško društvo, katerega glavnica bi znašala 50.000 gld. Toda oddalo se je le 430 delnic po 100 gld. ali 43.000 gld. S tem zneskom se je kupila tiskarna v Mariboru s »Slovenskim Narodom« za 26.000 gld., ostali znesek pa se je porabil za novo tiskarno v Ljubljani. Jurčič je najbolj priganjal, naj se preseli »Narod« v Ljubljano.

Predno se je to zgodilo, zapustil sem začetkom leta 1872. Štajersko in se naselil v Ljubljani. Prej pa, na božič 1871. leta, sva se sešla pri Slovenski Bistrici in dogovorila načrt prihodnjega delovanja. Prenóčil je pri meni in drugo jutro sva šla pred obedom med vinógradi navzgor do vrha, odkoder je krasen pogled po Dravinjskem in Dravskem polji. Vidiijo se Konjice s starim gradom, Žiče, Poličane, Studenice, vse Háloze in Ptuj ob Dravi. Jurčič ni maral posebno za prírodíne lepote, ali ta kraj mu je takó ugajal, da mi je dejal:

»Tu se bode vršilo dejanje prihodnjega mojega romana.«

In spisal je »Tatenbaha«. Ko se je leto pozneje v »Narodovem« podlistku tiskalo tretje poglavje romana, vprašal me je Jurčič šaljivo:

»Ali poznaš ta vinógrad v Visovljah?«

Nemara je tudi original »Marijánice« ugledal óni večer med dekletí, katera so slučajno šla mimo vinógrada in na prijazno besedo pri kupici vina zapela več národnih pesmij. Nekatere teh pesmij si je Jurčič zapisal.

Po svojem prihodu v Ljubljano sem Jurčiča poučil o ljubljanskih razmerah, a navadne dopise za »Narod« vzprejemal je od drugih strani. Tudi Jurčič mi je večkrat pisal. Še hranim več njegovih pisem iz te dóbe in iz poznejših let. Toda rodil jih je trenutek in človek v hudi politični borbi ni izbirčen v izrazih, pa tudi dostikrat krivo sodi o delujočih osebah, ako niso ž njim istega mnenja. Vender skozi vsa pisma se vleče, kakor rdeča nit, skrb za národní obstanek in národní napredek. Brezozirno je obsojal vsak čin, ki se mu je zdel kvaren za národ, ne meneč se za osebo.

Leti 1872. in 1873. sta bili gotovo najživahnejši in najburnejši v našem národnem gibanju. Nasproti so si stali »Mladoslavenci« in »Staroslavenci« in po vseh voličih, celó pri »Matičinih« volitvah so izkušali svoje moči. Imena »Mladoslavenci« si sami niso pridevali nikdar, začeli so jih po »Novicah« in drugih časnikih takó imenovati po vzgledu »Mladočehov« in »Staročehov«. Jurčič je vselej zavračal pridevek »Mladoslavenci«, češ, da v taboru, v katerem je on stal s »Slovenskim Narodom«, stojé »mladi« in »stari«, malone vse posvetno razumništvo in tudi nekaj duhovnikov.

Leta 1872. ustanovljeno »Pisateljsko društvo«, kateremu je bil predsednik Davorin Trstenjak, napravilo je dné 15. septembra Prešérnu na čast veliko slavnost v Vrbi, kjer se je vzdala spomeniška plošča na rojstveni hiši pesnikovi. Prejšnji dan so se pripeljali s Štajerskega mnogi čestilci Prešérnovi, med njimi Davorin Trstenjak in Jurčič. »Narod« je prinesel tisti dan na prvem mestu članek z naslovom: »Največ svetá otrokom sliši Slave«, v podlistku pa črtice iz Prešérnovega življenja. Pri občnem zboru »Pisateljskega društva« smo sklenili, da v svet pošljemo Prešérnov »album« z doneski vseh znanih slovenskih pisateljev, ki so radovoljno obečali, da bodo pravočasno poslali svoje spise. Lepa misel pa ni dozorela. Levstik, ki se je zavezal, da spiše životopis Prešérnov, navzlic vsemu prigovarjanju in priganjanju ni izpolnil obeta svojega. »Pisateljsko društvo« si je bilo že naročilo potrebni fini popir ter si takó naložilo velike troške, ki so požrli skoro ves imetek njegov. Popir je pozneje »Narodna tiskarna«, prevzela od društva za nižjo ceno in na njem tiskala »Ljubljanski Zvon« leta 1880. Naročilo »Pisateljskega društva« je torej povzročilo, da »Zvon« izhaja v sedanjem formatu in na popirji, kakršen je bil namenjen za Prešérnov »album«.

K Prešérnovi slavnosti se je samó iz Ljubljane peljalo 1700 ljudi; zbranih na slavnostnem prostoru pred cerkvico sv. Marka je bilo nad 4000 oseb gospodskega in kmetskega ljudstva. Govoril je

dr. Razlag, vender takrat ne baš srečno. Primerjal je Prešérna z nemškim pesnikom Rückertom, kar se je močno kritikovalo. Po slavnosti se je Jurčič vrnil v Maribor k novim borbam. Že prej se je pričela silna agitacija za »Matičine« volitve. Pristopilo je »Matici« več sto novih udov, le žal, da ji niso ostali zvesti. Občni zbor je bil dné 26. septembra 1872. leta in »Narodovi« kandidatje so podlegli s 670 proti 780 glasovom.

¶ ¶ ¶ Pet dnij po tem živahnem občnem zboru je izšla poslednja številka »Slovenskega Naroda« v Mariboru. List se je preselil v Ljubljano, kjer se je izdal dné 6. oktobra 1872. leta prvi v »Narodni tiskarni« tiskani list. Z »Narodom« je prišel tudi Jurčič v Ljubljano, eljno pričakovan in srčno pozdravljan od svojih prijateljev in somišljenikov.

(Dalje prihodnjič.)

Železnice in njih različni značaj pri posameznih národih.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Konec.)

Več stoletij trajajoči bój za duševno svobodo je vcepil Angležem in dalje tudi njih potomcem Amerikancem v Severni Ameriki óni nemirni duh, ki brez večnega gibanja, tekanja in truda ne more več izhajati. Krčevita razburjenost za delo, duševno in telesno, tičí Angležu v vseh žilah. To čudovito, národu ne od nekdaj prirojeno, ampak šele tekom časa pridobljeno svojstvo je izumilo óne pomóčke, ki so dali ne le Angleški, ampak vsemu svetu popolnoma drugačno lice. Ko je zasledil James Watt velikansko moč sopára, zasukal je s tem angleški obrt na popolnoma nov pot. Stróji so zdelali v kratkem toliko obrtnega blagá, da več niso mogle zadoščevati tedanje vozne priprave in ne mogle odvažati ogromne obilice obrtnih izdelkov.

Potreba je silila k novim izumom. Ker so stróji po továrnah takó čudovito naglo delali, treba je bilo izumiti voz, ki bi ravno takó naglo odvažal to ogromno blagó. V neverjetno kratkem času se je tudi tej potrebi ustreglo. Stephenson je izumil parni voz ter skoro popolnoma odpravil čas in prostor, ki sta bila dotlej angleškemu obrtu takó zeló na poti. V par desetletjih se je prepregla Angleška s takó gostim železniškim omrežjem, da ga mu ni vrste. To omrežje je živa podoba angleškega bogastva, njegovega trgovstva, obrta, ne-

precejljivih podzemeljskih zakladov, zlasti pa živa podoba vztrajne pridnosti, nikdar mirujoče delavnosti angleškega národa. V železniškem gibanju odseva duševna samostalnost in neodvisnost Velikobritanica.

Ogromnost angleškega prometa je pač znana dovolj, zato hočemo opozoriti le na najgorostasnejše prikazni.

Največji klópcič, v katerem se shajajo kje na svetu železniške proge, ta je pač v Londonu, na južnem obrežji reke Temze. V takozvani »Clapham Junction« se stekajo proge šestih železniških zavodov, stekajo se druga v drugo, druga pod drugo, druga nad drugo. Dan na dan zdrdrá čez to križišče po 1200 vlakov. Strokovnjaku vzbujajo največje začudenje v duši, nestrokovnjaka pa obhaja groza pri tem pogledu, ko je priča, kakó se zamotava tu po sto in sto vlakov drug v drugega, kakó se izogibljejo z največjo gotovostjo, vozéci se drug za drugim in drug proti drugemu. Tu mrgolí in gomazí kakor klópcič kač semintja. In vender trčita redkokdaj dva vlaka drug ob drugega.

Če bi bilo poslovanje tu takó uréjeno, kakor na evropskih železnicah, bilo bi to velikansko križišče železniških próg v trenutku kopíca železnih in lesenih podrtij. Tu ne tekajo delavci semintja — saj ni zánje prostora — ter ne presukavajo železnocéstnih preménov semtertja, odkazujoč vlakom, kam se jim je voziti. Ves ta klópcič razmotáva jeden sam človek na vzvišenem sedeži, v nizki kolíbici, odkoder ima prost razgled na vse zamotane, toda zánj vender popolnoma pregledne proge tega klópciča. S svoje kolíbice dóli vodi, od pira in zapira proge z neštevilnimi vretenci ter je sam odgovoren za vse nesreče. Z varno roko vodi sto in sto vlakov na določene jim proge in navidezno nerazmótni klópcič semintja švigajočih vlakov se razvije, kakor se razkadé meglé, kadar posije solnce nánje.

Kaj bi počeli naši srednje-evropski zavodi s svojimi instrukcijami za različne poslovnike, ako bi jim oddali skrb za ónih 500 ali 600 vlakov, ki zdrdrajo vsak dan s postaje Mansion-House! Še večje je število vlakov, ki se ustavljajo dan za dném na postaji Charing-Cross. Nobeni propisi naših železniških zavodov bi ne bili temu prometu kos, najhujše zažugane kazni ne bi mogle vzdrževati redú v tej gomazni.

Angleškim poslovnikom ni potreba za dolžnosti svoje nikakih pravíl in propisov. Če kje, gotovo je na Angleškem železniški promet najodločnejši odsvít angleškega národnega duhá. Vse poslovanje je izročeno odgovornosti, osebni samostalnosti in čutu za izpolnovanje dolžnostij angleških poslovnikov. Voditelji železniških zavodov se vti-kajo v posle služabnikov svojih kolikor mogoče malo; le-tí opravljajo službo svojo popolnoma prosto in po svoje, opravljajo pa jo takó

vestno, mirno, brez pre nagljenja, kakor je ne more opravljati noben drug zemljan. To popolnoma zaupnosti vredno poslovanje je také specifično angleško, da si ga človek ne more misliti pri nobenem drugem národu. In Angleži so ponosni na to.

Sevéda pa je mogoče doseči to gotovost le na óni način, po katerem postopajo Angleži. Jedno in tisto poslovanje pri železnici ostaja vedno pri tistih rodovinah rod za rod in jim preide také rekoč v mesó in kri; kár je bil oče, to bodeta tudi sin in vnuk. Odtod se razlaga óna neobična izvežbanost angleškega železniškega osebja, mirnost in razumnost in čudovita gotovost v izpolnjevanji prevzetih dolžnostij.

To je notranji znak angleških železnic; ali tudi v zunanjem nam kažejo svojstva, ki so le njim lastna. Najvidnejša je na angleških železnicah prislovica, da je čas denar. Prvo, kar térja Anglež od železnice, je, da ga hitro privéde na kraj, kamor se je namenil. V tem se loči pač zeló od občinstva na evropskem kontinentu, kateremu so najpočasnejši vlaki ravno hitri dovolj; ravno najpočasnejši so tu najbolj napolnjeni zato, ker so najcenejši. Anglež ne vpraša po ceni, vpraša pa po hitrosti, kajti njemu je vedno sila, Evropcu tostran kanala le malokdaj. Izbere si vselej najhitrejši vlak, četudi je najdražji. Za komoditeto se ne zmeni; vozi se pač v prvem razredu, pa ne iz mehkužnosti ali visokonosávosti, ampak ker imajo ti brzovlaki morebiti samó vozove prvega razreda. Statistično je dokazano, da prevozijo na kontinentu v vozovih tretjega razreda največ ljudij, ker je varčnost tu prvo, kar hodi v poštev, na Angleškem pa hitrica. Nasprotno temu vender vozovi niso nikjer také bogato okrašeni, kakor na kontinentalnih železnicah. To zahteva odločenost višjih in pa bogatih stanóv. Po voznem razredu sodiš že lahko, s kakimi ljudmi se voziš. Na Angleškem ta razloček izgine. Zgolj zató, da bi se vozil priličneje ali da bi kazal Anglež, da je več od drugih sopotnikov, ne bode sédel nikoli v voz višjega reda.

Ker se Angležu vedno mudí, zató ne ostaja na kolodvoru, ko je dospel na določeni kraj, in tudi ne čaka na vlak, kdaj se bode odpeljal. Anglež prihaja vedno v pravem času, to se pravi: zadnji trenutek, predno odhaja vlak. In vender ni opaziti nikjer ónega vrišča in tekanja semintja, kakor na kontinentalnih kolodvorih. Vse se vrší tiho in mirno; noben zvonec ne zapoje, noben strój ne zapiska, ni ga čuti vpitja, povelj križem semintja. Angleško občinstvo je samostalno, misli samó ter ne potrebuje nobenega poslovnika na vlaku. Brez njega bi prav lahko prebilo; v tem ko potniki na kontinentu delajo želez-

niškim služabnikom le križe in težave, strežejo jim Angleži v roke ter jim pomagajo pri njih težavnem in jako odgovornem poslovanji. Ako se vtakne na kontinentu kakšen človek v delokrog poslovníkov, gotovo mu kaj pokvari, Anglež pogodi zaradi svoje velike samostalnosti o taki priliki vselej pravo.

Zató se vrší vse tiho in mirno na kolodvorih. Tiho, da ne véš zdaj, spusti se vlak v tek, celó vozovi ne grmé in ne bobné kakor naši, ker so većinoma leseni, celó njih kolesa v notranjih svojih delih. Anglež varuje svojih živcev, kar največ more, in zopern mu je vsak šum, kateremu se more izogniti.

Ker Anglež ne utegne čakati, zató mu je vsak kolodvor pripraven in lep dovolj. Tu ni videti ónih krasnih kolodvorskih palač, kakor na kontinentu. Čakalnice so také skromne, da bi menil človek, da se nahaja v najubožnejši deželi, ali ravno ta prikazen je odsev angleškega národnega duhá. Nasprotno pa so magacini in strehe, pod katerimi se na vélicih postajah ustavljajo vlakovi, najbolj velikanska poslopja na zemlji.

Ker so poslovniki pôslu svojemu také véšči in gotovi, kakor je bilo povédano že zgoraj, zató iščeš na železnični progi zastónj ónih neštevilnih stražárnic, brez katerih si na kontinentu dobre železnice niti misliti ne moremo.

Navzlic temu pa je varnost življenja razmerno tolika, če ne večja, nego pri nas. Bolje pač ne označuje te varnosti skoro nobena stvar, negoli časopis »Tit-Bits«, ki ga na vsaki postaji lahko kupiš za par novcev. S tem si zavaroval svoje življenje za 1000 goldinarjev. Ako se pripetí kaka nesreča na železnici in se človek pri tem pohábi ali popolnoma ponesreči, izplača uredništvo brez besedij zavarovalno vsoto 1000 goldinarjev, ako najde pri njem najnovejšo številko tega časopisa, izplača jo ali pohablencu, ali pa dedičem njegovim. Časopis izhaja pri tem izvrstno, dasiravno še popirja ni vreden. Varnost življenja mora biti torej velika.

Poglejmo završujé še čez Atlantski ocean v Severno Ameriko, v državo demokratične jednakopravnosti in najmenj omejene osebne svobode. Železnica nosi ta znak také jasno izražen na sebi, da odsevajo v njem vsi socijalni, politični in zgodovinski odnošaji.

Ker so Amerikanci sorodniki angleškega duhá, nahajamo na njih železnicah mnogo angleškega, mnogo pa tudi, kar jih loči od teh. Na Angleškem stopajo potniki še v čakalnice razrejene porazredih in se vozijo v vozeh prvega, drugega in tretjega razreda.

Demokratska enakopravnost ameriška ne trpi tega. Čakalnice, skromne kakor kolodvori, jednake so vse, vozovi imajo samo po jeden razred, dasitudi se polagoma vriva v najnovejšem času evropska razvrščenost v vozne razrede, vendar pa v drugačni obliki. Vsak vlak vozi s seboj vlakove samo jednega razreda, demokratska enakopravnost torej v tem ni prorušena. Vozovi, ki bi jih pri nas zvali vozove tretjega razreda, namenjeni so za izselnike; seveda sme sesti vanje, kdor hoče, kdor se rad cenó in poleg tega tudi počasi vozi. Sedeži so tu leseni, voznja pa tudi za tretjino cenejša.

Vozovi drugega razreda se ne ločijo od ravno imenovanih v ničemer, razven da imajo sedeže s trdimi blazinami.

Vozovi prvega razreda, (četudi nimajo tega imena, kakor tudi oni drugega in tretjega razreda ne) so Pullmanovi vozovi, ki pa niso svojina železničnih društev, ampak Pullmanove družbe. Ti vozovi se po vsi pravici zovejo palače. V Evropi potujejo v enakih vozeh le kronane glave. Kdor ima novcev dovolj, sestavi si za sedem dni in nočij iz Novega Yorka v San Francisco lahko popolno in pri tem najprikladnejše stanovanje: salon, obednico, igralno in bralno sobo, spalnico itd. Te priprave zahteva odločno dolga voznja na progi, s katero se ne more meriti nobena druga na svetu, in izodek je zemljepisnega razmerja.

Ameriški vlak, po katerem se more priti brez vsake nevarnosti iz zadnjega voza skozi vse druge v prvega, to je lapidaren popis pričetka ameriških železnic. Tu se niso delale železnice v obrtne in obljudene kraje, ampak naravnost v samoto in pragozde. Železnica ni šla za ljudmi, ampak ljudje za njo.

Vsak vlak je moral voziti s seboj vse potrebščine za človeka; bil je nekako potujoč kraj, hôtél, hiša. In takšni so ostali vlaki do danes. Vozovi so bolj hišam kakor vozovom podobni, visoki, prostorni; ne prestando se preriva po njih semintja potujoče občinstvo, prodajalci smodek, časopisov, sadja itd. Kakor Angležu, tiči tudi Amerikancu nekak nemir v udih, ki ga ne pušča dolgo na svojem sedeži. Zató so tudi sedeži neprilicni in okorni dovolj, tesni in s prav czkim naslonjalom. Čemu pa je treba tudi Amerikancu prijetnega sedeža, saj ne more dolgo vztrpeti na njem?

Ameriški vlaki ne tekajo po takó solidno delanih tirih, kakor evropski, zató so vozovi tudi drugače delani, dolgi in imajo po šest, po osem in tudi po deset kolés, ki tekajo mnogo glaje od naših, ker se sučejo na dveh oplenih, naši na nobenem.

Tudi železniški stróji, upreženi v vlake, so prisposodbljeni zemlje pisnemu razmérju, saj drdrajo skozi prazgode, pustinjne in čez goré, kjer daleč na okoli ni žive duše. Zatorej je pritrjen pred stróž velikansk plug, ki odriva s tira drevje, kamenje, skale ali živali, ki so legle na železniški tir. Visoko góri na dimniku visi svetilnica z močno lučjo, ki razsvetljava železniško progo po deset angleških milj daleč. V teh samotah se ne morejo postavljati stražarnice, tudi ne izdá nobeno znamenje.

Kakor v vsem življenji amerikanskem, javlja se tudi v železniški stroki občá svoboda, še večja kakor na Angleškem. Železnice niso podržene nikakemu jednotnemu zakonodavstvu. Ni je oblasti, ki bi dajala železniškim društvom merila, po katerih naj bi se strogo ravnala, kakor pri nas. Vsaka železnica je popolnoma samostalna in neodvisna, stori, kar se nji ljubi in se ne briga ni za vozni red óne železnice, katere progo kje prekriža. V tem, ko so v Evropi tesno omejene, prepuščene so v Ameriki popolnoma samé sebi.

Takó nam kažejo železnice pri različnih národih različen obraz, ki je produkt mnogih vplivov, zemljepisnih in národopisnih odnošajev, sósebnó pa značajev národov.

Krasota moje déve.

Ravno res je vzrastla cedra vrh zelene
gore —
Z vitko dévo mojo se primerjati ne more.

Milovidna jútranja je zarja v zlatem sviti,
Opojilnejša milóta dévo mojo kiti.

Čisti, svetlomodri so safiri dragoceni,
Čistejši, svetlejši módrí sta očesci njeni.

Nežni so narcisi, béle lilije kraljeve,
Nežnejša, beléjša vender lica moje déve.

Rajski dihi dijejo iz rósnatih jazminov,
Omamljivejši dijó iz njenih ust rubinov.

Sládke pesmi pel Hafis preslavni je v Širasi,
Tisočkrat so slajša njena ustna, njeni glasi.

Démantne in zlate krone dičijo kraljice,
Lepši hijacintni kódrí njene so glavice.

Krasen svit je solnéni, krasno je nebo viš-
njévo,
Ali z mojo se primerjati ne more dévo!

Ahmed Sabir.

O menjavi toplíne v Ljubljani.¹⁾

Spisal Ferdinand Seidl.

Marsikdo govori o menjavah zračne toplíne v svojem stanovišči, priznavajoč njih vpliv na občutni organizem človeški; ali malokdo more nazore in trditve svoje snovati na točno poznanje dejanskih razmer; kajti le, ako se izpreméne res merijo in v številih naznanijo, dobé izraz, ki se dá točno predočevati in neposredno primerjati. Le tedaj moremo domače razmere prispodábljati ónim drugim krajev.

V obojem zmislu razsvetliti ljubljanske razmere bodi naloga nastopnim vrstam.

Najprej je treba razločevati mnogovrstne menjave v dva oddelka,

Ako se govori o premenljivosti toplínski, misli se nekaj nerednega, nepravilnega, slučajnega; nekaj, kar vsaj v navadnem zmislu kljubuje zakonom, veljavnim v prirodi. Od takega menjávanja moramo ločiti zakonito pomikanje toplíne, ki se polagoma vrši v teku dneva in leta in se vedno v istem redu in znesku ponavlja. Z zimske kakor tudi z vsakdanje najnižine se dvigne toplína in s solncem hití proti vrhuncu ter potem zopet pada. Zemljepisna in topografska léža določujeta vsakemu kraju strmec in dolgost obojnemu potu toplínskemu. Sredi širnega oceana se dvigne dnevni tir komaj za jedno ali dve stopinji stodelnega toplomera. ($1-2^{\circ}$ C). Čimbolj pa se oddaljimo od ravníka in od mórskih obalij, tem bolj rase razlika med nižino ob solnčnem vzhodu in popoldánjo najvišino ter doseže 17.7° C v puščavah ob Aralskem jezeru, to je skoro v sredi velikanske skupine treh celin starega svetá, Evrope, Azije in Afrike.²⁾ Na istem poti z oceana v notrino celin vekša se pa tudi razlika med najnižjo zimsko toplíno in njenim poletnim vrhuncem in narase od $5-10^{\circ}$, na raznih morjih do 62° v vzhodni Sibiriji. Dasi se človeški organizem lože udaja razsegu letnega tira toplínskega nego dnevnega, ker skrajnosti loči mnogo daljša dóba, vender je vpliv na organsko življenje podoben. Ali naj si bode dnevna ali letna razlika skrajnostij še tolika — zakonita je, izvirajoča v zemljepisni širini in v razdelitvi kópnege in vodá na zemlji; to po-

¹⁾ Bistveno takó, kakor v Ljubljani, vršé se menjave zračne toplíne po vsem Slovenskem, zlasti v nižavi.

²⁾ Absolutno največje dnevne amplitude se nahajajo v notrini južne Afrike in Avstralije. ($30^{\circ}-40^{\circ}$ v pojedinih slučajih).

mikanje toplíne se ne more imenovati nje premenljivost, pač pa vidimo, da moremo po razsegu skrajnostij razločevati mórsko in celinsko podnebje. V ónem dosega razlika toplíne skrajnih mesecev največ 15° , v tem $20-40^{\circ}$ in več; razlika $15-20^{\circ}$ znači prehodno podnebje, nad 40° pa brezumno ali ekscesivno. Še Berolin (jan. — 0.4° , jul. 19.0° , razlika 19.4°) in Geneva (jan. — 0.1° , jul. 18.8° , razlika 18.9°) uživata prehodno podnebje. Dunaj (jan. — 1.2 jul. 20.4 , razlika 21.2) pripada že kontinentalnemu podnebjju; tem bolj pa Ljubljana (jan. — 2.2° , jul. 19.7° , razlika 21.9°). To storita povečšana oddaljenost od Atlantskega oceana in pa visoki násip planin. Vpliv bližnjega Jadranskega mórja je premalo mogočen, da bi to razmerje izdatno ublažil, ker hitro pojema. Otok Vis ima še razseg mórškega podnebja: 15° ; mesto Reka z razsegom 17.3° C je že sredi prehoda; Gorica in Trst z razliko 19.7° sta še bolj v oblasti zaledja. Kakó hitro narasta vpliv kópne zemlje, kaže ta Črnomelj in Novo mesto z razsegom 21.0° , oziroma 21.5° , in ako smemo pregled razširiti: Szegedin s 23.2° , Odesa s 26.3° in Astrahan s 32.6° razsega.

V mórskem podnebjju toplína polagoma narasta od najnižine do najvišine, in potem zopet polagoma pada, v kontinentalnem je dviganje in padanje hitreje. Koliko se toplína izpremeni v vsakem meseci v Ljubljani, kaže nastopni pregled, sestavljen na podlagi 30letnega opazovanja. Zatorej se smejo ta števila že zelo približno imenovati osnovna ali normalna.

I.

Osnovna (normalna) izprememba toplíne v vsakem meseci.

	Deb.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	ju.	jl.	ag.	spt.	okt.	novb.
Ljubljana	-2.9	0.9	3.0	5.2	5.2	4.0	3.2	0.6	-3.1	-4.1	-5.6	-6.6
		*						*				

Najpoložneje se toplína pomika ob obratíških med padanjem in dviganjem (jul. jan.); najhitreje spomladi, ko narase v teku marcija za 5.2° in toliko v naslednjem meseci; še hitreje pada jeseni, ko se živosrebrna nit v toplomeru redoma zniža za 6.6° meseca novembra.

Prehod iz zimskega mraza se vrši vendar počasi, organizem se mora polagoma udajati pomikanju toplíne; občutneja bode torej razlika med jutranjo najnižino in popoldánjo najvišino v dnevnem tiru, ker nastopa v teku nekoliko ur. Kakeršnega značaja je letni tir, takega je i dnevni: jeden posnema drugega, ker je povod obema podoben. Da označimo v tem oziru Ljubljano, treba nam ni zatorej primerjanja raztegniti na toliko obsežno ozemlje, kakor smo to storili govoreč o letnem tiru, zlasti ker smo skrajne zneske dnevnega razsega že omenili.

V ne daljni soseski okoli Ljubljane nahajamo krajev milejšega in osornejšega značaja gledé pomikanja toplíne v teku dneva. Na otoku Visu pade toplína s popoludánje najvišine čez noč do jutranje najnižine povprek na leto po Jelinekovem računu za 4.4° , na Dunaji istotako za 6.0 , v Zagrebu ¹⁾ za 6.2 , v Ljubljani za 7.1 , v Celovci ²⁾ za 8.2° C. Prav toliko se sevéda toplína vzdvigne v mnogo krajšem času od solnčnega vzhoda do popóludneva.

Navedeni kraji se vrsté, kakor rase njih letni razseg in ž njim njih kontinentalnost. Na prvem mestu je otok Vis z mórskim podnebjem, za njim se vrsté Dunaj, Zagreb, Ljubljana, Celovec. Dokazano je, ³⁾ da je Ljubljana bolj kontinentalna nego Zagreb, dasi je njen letni razseg nekoliko manjši (Ljubljana 21.9 , Zagreb 22.0). Ozi-raje se na to, vidimo, da dnevni razseg narasta v istem redu kakor letni — in tega smo tudi pričakovali. Le čudno je, da ima Ljubljana v primeri z Zagrebom toliko poostrenejši dnevni razseg (v letnem povprečku 7.1 proti 6.2). Razlika (0.9°) je štirikrat večja kakor med Zagrebom in Dunajem (0.2). Še bolj razdaljenim skrajnostim dnevne toplíne je človek izpostavljen v Celovci. Vzrok tem izredno velikim zneskom je podobna topografska léža Ljubljane in Celovca. Obe mesti obsezajo goré z vseh stranij takó, da ležita na dnu širnih kotlín. Zatorej stopi v veljavo znamenitega ruskega meteorologa A. Vojekova izrek: »Konkavno površje vekša dnevni in letni razseg toplíne; onó je hladneje po nôči in po zimi, topleje po dnevi in v poletji; nasprotno velja o vzhóčenem površji, ako smatramo razmere nad ravnino kot redne.« — To je lahko umeti. Po nôči zrak izgublja toplíno, pridobljeno po dnevi. Ohlajene plasti njegove so potem težje in dričé ob gorskih bregovih nizdolu. Na dnu kotlíne se tedaj nabere najmrzlejši zrak in dostikrat zgostí ondotni vodni sopar v gosto meglo. Iste razmere se ponavljajo po zimi, ko pridobitek od solnca ne more namestiti v dolgih nočeh izgubljene toplíne. — Nasprotno velja poleti in po dnevi. Zrak dobiva toplíno svojo većinoma ne naravnost od solnca, nego od razgretih tál. V kotlíni, tedaj nad konkavnim ozemljem, dotika pa se zrak večjega površja nego na ravnem, torej se bolj razgreje.

Najnižja toplína nastopi normalno v dnevnem tiru ob solnčnem vzhodu, najvišja pa po zimi $2.$, poleti $2\frac{1}{2}$ ure po solnčni kulminaciji.

¹⁾ Zagreb, toplína janularija — 0.3 , julija 21.7 ; letni razseg 22.0° C

²⁾ Celovec, toplína janularija — 6.2 , julija, 18.9 ; letni razseg 25.1° C.

³⁾ Ferd. Seidl, Toplínske razmere Zagreba in Ljubljane v »Glasniku hrvatskoga naravoslovnoga društva« II. godina 1887.

Dalja med obema skrajnostima tudi ni v vsem letu jednaka. Računjal sem jo iz desetletnih opazovanj ljubljanskih¹⁾ in javlja jo nastopni pregled za vsak mesec. Primerjanju na ljubo je dodejana dnevna amplituda dunajska, kakor jo je priobčil J. Hann.

II.

Povprečni dnevni razseg toplínski.

	Dec.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	novb.
Ljubljana	4.3	4.8	6.2	7.9	8.2	9.2	9.0	8.9	8.6	8.9	6.9	4.6
Dunaj	2.2	2.7	3.8	5.9	7.8	8.2	7.6	7.9	7.9	8.2	6.6	3.1

Meseca decembra se toplína v teku dneva menja najmenj, vendar v Ljubljani dvakrat toliko kakor na Dunaji; razseg rase proti majniku in je tedaj največji; nekoliko manjši je v poletji; meseca septembra pa zopet vrhuje, potem pojemlje proti decembru.

Zanimanja vredno je zvédeti, kolika je povprek toplína v Ljubljani ob gotovi jutranji, popoldánji in večerni uri, recimo ob 7. uri zjutraj, 2. u. popóludne in 9. u. zvečer.

III.

Povprečna toplína ob 7. u. zj., 2. u. pop., 9. u. zv.

	Dec.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	novb.
7. u.	-2.9	-4.1	-2.6	1.1	7.2	12.0	16.2	17.5	16.4	11.8	7.9	2.0
2. u.	1.3	0.7	3.6	7.7	14.1	18.6	22.6	24.3	23.3	19.6	14.4	6.6
9. u.	-1.6	-2.2	-0.1	3.6	9.1	13.0	17.0	18.8	18.0	14.1	9.8	3.4

Povprečna dnevna toplína.

-1.4	-2.2	0.0	3.9	9.7	13.9	18.0	19.7	18.8	14.8	10.4	3.7
------	------	-----	-----	-----	------	------	------	------	------	------	-----

Dunaj z letno toplíno 9.7°C je 0.6° toplejši od Ljubljane, po zimi je razlika celó 0.8°; in vendar je prav v hladnejši polovici leta po dnevi, zlasti popóludne, v Ljubljani gorkeje nego na Dunaji; po zimi je preseg ob 2. u. pop. povprek blizu 0.6°. Zato pa so večer, noč

¹⁾ Poiskal sem difference s 7., 2., 9. ure let 1876.—85. Ljubljana — Kremsmünster, uravnane dodal kremsmünsterskemu normalu za 7, 2, 9 in potem našel z Jelínekovo metodo popravek, ki dovolja s teh ur določiti prave dnevne povprečke. Tega našedši sem dobil lahko razliko med njim in 7., 2., 9. uro. Tedaj so bile tri točke dnevne toplínske krivulje določene. Vso sem potegnil za vsak mesec naslanjaje se na nje načelna svojstva in na kremsmünsterske krivulje. Na risanji se je pokazala dnevna amplituda ljubljanska, kolikor móči približana resnici.

in jutro pri nas prav občutno hladnejši nego v stolnem mestu ob Duvanvu. To iznenadno razmerje provzrokuje povečšana dnevna amplituda ljubljanska.

Odtod je treba tolmačiti tudi precēj nizko večerno toplíno ob zgodnji jeseni. Meseca septembra je toplína povprek že 5° nižja nego julija, in vendar je amplituda (8.9) ista kot v najbolj vročem meseci! Ne sme se takrat zanašajoč se na visoko toplíno prvih popoldánjih ur pozabiti na hitro in jako ohlajenje, ki se uveljavi na večer!

Sevéda toplína hitreje pada ob jasnem nebu in mēgli, narastajoč pa više segne, kadar oblaki ne ovirajo solčnega vžarivanja. Tedaj nastopajo toplíne različne od navedenih povprečnih, ki so vkupni rezultat raznovrstnih kombinacij najvažnejših meteoroloških činiteljev: vžarivanja in izžarivanja, oblačnosti, padavinskih in vetrovnih razmer itd. V pojedinih slučajih potisnejo velike motnje ravnotežja v atmosferi toplíno iz normalnega tira zeló daleč.

Najskrajnejše meje, katere je dosegla živosreberna nit toplomerova v teku 30 let 1856—1885 ob urah, ko se je opazovalo (ob 7., 2., 9. uri, oziroma 6., 2., 10.), javlja nastopni pregled:

IV.

Toplínske skrajnosti 1856—1885.

	Dec.	jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	ju.	jl.	ag.	spt.	okt.	nov.
Najvišine	15.4	11.8	14.0	19.3	27.0	31.6	33.1	33.8	34.8	29.8	25.7	18.8
Najnižine	-25.4	-22.8	-20.8	-15.6	-5.3	-0.5	3.8	0.9	6.0	-0.3	-5.5	-16.8

Tu vidimo, da časih celó sredi zime (v januariji) nastopi pomladna toplota (11.8° l. 1877.), a najvišja v Ljubljani v 30 letih napisana toplína ne znaša prav 35° . Več kakor 1° više se celó nadgorenjelaški planjavi toplína ne vzpne. Leta 1861., ko se je opazovala v Ljubljani toplína 34.8° , bilo je v Pančovi 40.0° , v Zagrebu 37.0° .

Najnižje v Avstriji opazovane toplíne ne presežajo -30° dosti, (Črnovci -36° , Tarnopol -35° , itd. Celovec, Celje -30°), v Ljubljani je bilo najmrzleje dné 11. decb. 1879. l., namreč -25.4° . A še meseca majnika more toplína pasti pod ničlo (-0.5° , 1861. l.) in celó v najgorkejšem meseci 0.9° (julij 1863. l.). Že v prvem jesenskem meseci (sept.) opazovala se je nekoč v dóbi 1856—1885. l. negativna toplína (-0.3° , sept. 1877. l.).

Zanimivo je poiskati, kakó pogostoma nastopa katera koli toplínska stopinja kot najvišja ali najnižja v pojedinih mesecih. Poiskal sem to pogostost za presledke po pet stopinj:

V.

Verjetnost toplinskih skrajnostij

a) najviših:

	Jan.	feb.	mc.	ap.	mj.	jn.	jl.	ag.	spt.	okt.	nov.	dec.	Leto
35—30·1 ⁰ C					'10	'37	'60	'43	'43				'87
30—25·1				'07	'57	'60	'40	'57	'57	'03			'13
25—20·1				'67	'33	'03				'57			
20—15·1			'53	'27						'40	'37	'03	
15—10·1	'23	'53	'43								'57	'27	
10—5·1	'47	'40	'03								'07	'57	
5—0·1	'30	'07											'13

b) najnižih:

15—10·1						'43	'67	'27	'03				
10—5·1					'40	'50	'30	'73	'43				
5—0·1					'37	'57	'07	'03		'47	'43		
0—(-5)	'07	'20	'40	'60	'03				'07	'53	'40	'07	
(-5·1)—(-10)	'17	'20	'33	'03						'03	'47	'27	'07
(-10·1)—(-15)	'27	'30	'23								'10	'33	'27
(-15·1)—(-20)	'30	'27	'03								'03	'17	'30
(-20·1)—(-25)	'20	'03										'13	'33
(-25·1)—(-30)												'03	'03

in dobljena števila preračunal kot odstotke od 30 (toliko let je v poštveh vzetih). Takó izišla števila naznanjajo dotičnih toplinskih skrajnostij verjetnost v pravem matematiškem pomenu te besede. Javlja jih pregled V.

Ta kaže na primer: verjetnost, da je meseca januarja najvišja toplina med 0·1 in 5°, je 0·30, to se pravi, v sto prosincih se 30krat, ali v desetih 3krat dogodi, da je najvišja toplina takó nizka; največja je verjetnost, da se najvišina drži med 5·1° in 10° namreč 0·47°, višje stopinje so zopet redkeje; verjetnost, da se prosinčev maksimum popne na 10·1—15° je le 0·23, to se torej zgodi v 10 letih dvakrat, a ves presledek nikakor ni enakomerno zastopan, saj je bila najvišja v tem meseci opazovana toplina v 30 letih 11·8°. Na ta način je tolmačiti števila pregleda V.

(Dalje prihodnjič.)

Vrabec.

»Mladenič, prosim te lepó,
 Odpiraj okno svoje,
 Na zidec sèm naj potresó
 Drobtinic roke tvoje!«

»Ná, drzni vrabec, brez skrbi
 Želodček svoj nasiti,
 Doklèr pomlad se ne vzbudi,
 Vsak dan smeš sèmkaj priti.««

»Oj, hvala, hvala stokrat stó! —
 Zdaj pa imám gostijo! —
 Pač srečen, dragi, si zeló,
 Kakó za té skrbijo!«

»Oj, dosti kruha tū imam,
 In kakor kralj kosilo,
 A, drobni vrabec, vse ti dam,
 Če daš prostost mi milo!««

Ivanovič.

Naj bo!

»Oblagrujejo me mnogi:
 »Glej, presrečen si sedaj,
 Smeješ se v obraz nadlogi,
 Tukaj tvoj in tam je raj!«

Pa naj bo! Naj svet vesoljni
 Stokrat bolj čestita mi,
 Oh, čeprav to v duši bolni
 Méne peče in skeli.

Srca svojega odpiral
 Svetu jaz ne bom nikdar,
 V prsih tiho bom umiral,
 A na licih sreče žar!

Oh, čemú bi tudi pravil,
 Kaj mi žalostí srcé?
 Ran mi svet ne bo ozdravil,
 S smehom le množil gorjé!

Ivanovič.

Triolet.

»Usoda kruta je takó velela:
 Ljubiti tebe jaz ne smem, deklè!
 Izbrisati iz srca moram tè —
 Usoda kruta je takó velela.
 Jaz slušal sem. Srce poslèj mi mrè,
 Pomlád nebeska v duši je odcvela —
 Usoda kruta je takó velela,
 Ljubiti tebe jaz ne smem, deklè!

Kot nem v življenji bodem hodil dalje
 Brez cvetja v mrtvem srci, brez sadí,
 In sam takó popotnik brez mirí
 Kot nem v življenji bodem hodil dalje,
 Ne bo kazalo lice srčnega mrazí,
 Solzá z očíj ne bo vabilo žalje:
 Kot nem v življenji bodem hodil dalje
 Brez cvetja v mrtvem srci, brez sadí.

Clausus.

Jezikoslovne mrvice.

Priobčil dr. K. Štrekelj.

(Dalje.)

- Lákotník, a*, subst. m., die Weiche am Körper (Šmartno p. Litiji; izgovarja se: *lákotník*). Janežič ima *lakotnina*, isto.
- Lákovník, a*, subst. m., Trichter (Šmartno p. Litiji). Janežič ima *lákovnica* — kar se tudi v Šmartnem (*lákovnca*) poleg *lákovník* govori — in *lákomica*; to nahajamo tudi v srbsčini: *lákomic* ždlijeb, što njim teče voda u badanj (u Jadru) die Rinne, canalis; lijevak (u Crmnici); srbski je tudi *lákamac*, Art Rinne in der Walkmühle. Miklosich, Etym. Wtbch. 428: lukno, ima *lakonca* Giessschaf. Matzenauer, Cizi slova 236, šteje besedo *lakovnica* med tujke in bi jo rad izvajal iz stvn. *lekjan* irrigare, stillare itd. Ne kaže, da bi to bilo prav. Od kod so te besede, ne vem. Misliti bi se dalo na podstavo stsl. *lakonv*, adj. gierig, torej stvar, ki se ne da nasiti. Menj verjetna je izpeljava iz korena *li*: lijati fundere, dasi ima hrvaščina *ljati*, poljščina *lać* in *lacha* Giessarm eines Flusses (Miklosich, Etym. Wtbch. 168: li —).
- Láče, a*, subst. n., Brechacheln beim Flachs (Šmartno p. Litiji). Prim. stsl. *lyko* Bast.
- Lístník, a*, subst. m., koš, v katerem nosijo listje (Temljine).
- Lopútník, a*, subst. m., Fallthüre (pri Fari, kjer izrekajo *lapútník*). Podstava je *lopútniti* mit Gekrach auf etwas stossen. *Lopútniti, lóp-niti, lópiti* so onomatopoetičnega izvora. Prim. še Miklosich, Etym. Wtbch. 174: lop —.
- Mehníca, e*, subst. f., mehka hruška; človek, ki se vsega boji, strahopetnik (Temljine). Podstava ti besedi je adj. *mehán, mehnà, mehnó* weich, kar se po Tolminskem pogostoma sliši. Ta pridevnik pa nam je izvajati ne neposredno iz korena *menk* (Miklosich, Etym. Wtbch. 189), ampak misliti si moramo, da so besede, kakor adj. (*mehák, mehkà, mehkó* weich, *mehčati* erweichen, tako vplivale, da si je narod po njih analogiji začel delati nove besede od tistega njih déla, ki se mu je videl nepremičen, namreč od zloga *meh*. Torej tudi besedi *mehán, mehnica* sta napravljeni po narodni etimologiji. — Erjavec v Letopisu Mat. slov. 1882/83. 322 piše: *měhnica*, kar se nam ne zdí prav, ker ni ta beseda z *měhom* v nobeni zvezi.

Méndruga, e, subst. f., Mehltruhe (pri Fari, izgovori *méndrga*). Dolenjci te tujke niso tako zelo pretvorili; oni govoré: *méwtrga*.

Močáva, e, subst. f., sumpfige Gegend (Deskla pod Kanalom). Podstava je *mok* (Miklosich, Etym. Wtbch. 199, 200).

Nagnilo, a, subst. n., jeklo, s katerim koso nagibajo (Temljine). Erjavc v letopisu Mat. slov. 1879. 146 piše *nagnjilo, nagnjiti*. Narod sam to besedo izvaja iz *nagniti*, verb. pf., nabrusiti, iter. *nagibati*: kor. *güb*. Na Št. Viški gori pravijo *natezilo, osla* ali jeklo, s katerim se kosa »nategne« (Letopis Mat. slov. 1879. 147). Srbi pravijo jeklu *ognjilo*, in tudi po Kranjskem se zgoraj imenovana jeklena osla imenuje *ognjilo* (v Laščah, Let. Mat. slov. 1879. 146); najvažneje pa se mi zdi, da se prav blizu tam, kjer govoré *nagnilo* (izgovori tolminski: *naɣnɪla*), govori tudi *ognjilo* (izgov. *waɣnɪla*), namreč v cirkljanskih hribih. Po tem sodim, da so tudi tisti Slovenci, kateri dandanes govoré *nagnilo*, nekda govorili *ognjilo* (ali v njih izgovoru* *waɣnɪla*) in da jih je glagol *nagniti, nagibati* zapeljal, da so začeli govoriti *naɣnɪla* namesto *waɣnɪla*. To nam kaže nov primér národne etimologije, in sicer tako zvane *adradikacije* t. j. tistega pojava, ko koren ali sploh glasovna skupina *A* tako vpliva na koren ali glasovno skupino *B*, da si jo zenáči, ali bolje povedano, da *A* popolnoma stopi namesto *B*.

Na izbór, adv., lepo, prijetno, 'izborno'. Prifarcem, katerim je ta rek v navadi, je *na izbor* vse to, kar južni Nемеc imenuje *fesch*; n. pr.: *dàns je blà abležena na zbàr* heute war sie fesch angezogen; *dàns je pa na zbàr* wie fesch sie heute ist! Tudi Belim Kranjcem je ta rek znan; prim. nar. pes. »Junakova prošnja« v Novicah XXII. 1864., 351 (zapisal A. D.):

»V ovoj črnoj gori
Žarki ogenj gori,
Mimo njega jaše
Trideset junakov,
Trideset junakov,
Na izbor soldatov.«

Prim. tudi varijanto iste pesmi v zbirki »Slov. pésmi krajnskiga naróda« IV. 118. Srbi rabijo namesto predloga *na* predlog *po* in govoré *po izbor* auserkoren. — Adjektiv *izboren, rna, o* zdi se mi še le v novejšem času od omikanih ljudi napravljen po češkem *výborný*.

Navsòloš, adv., poleg *navsòlaš* eigens, geflissentlich (Bolc). Tudi to je zanimiv primer národne etimologije: Slovenci pravijo sicer *navlàšš*

- ali *nalàšš*, *nalàš*, *náleš* (Miklosich, Etym. Wtbch. 378: veld-). Kako pa je mogel narod iz *navlašš* priti do *navsòloš*, ne morem za trdno povedati. Najbrž je mislil na »na vso laž«.
- Navmván, a, o*, part., ungewaschen, triefäugig (Podgorjane). Slovenci sicer pravimo neumit; Korošec pa je v navedeni besedi ohranil tudi part. na *v*: *neumven* (tako se bi najbrž glasil koroški *navmván* v knjižni slovenščini). Oblika *umvén* je zanimiva, ker bi najlepše odgovarjala stsl. *мѣкнѣ, оумѣкнѣ*, (prim. Miklosich, Vgl. Grammatik III.² 118, Leskien, Handbuch der ab. Sprache² § 23, 4 in § 125). Truber ima *nevminen*: z nevmivenimi rokami (Levec, Spr. in Truber's Matth. 19).
- Obrámnica, e*, subst. f., reci *obránica*, pas pri oprtnem košu (Kanal). Podstava je *ramen* (Miklosich, Etym. Wtbch. 272), torej prav za prav: ob-ramen-*n*-ica. — Istemu pasu pravijo v Temljinah *waprtica*, to je *oprtnica*, podstava *oprtna*, kor. *per.* V Otaležah govoré *waprtice*, pl., za oba pasú, pri Fari pa pravijo *oprtavnica* (prifarski izgovorjeno *aprtavnica*); prim. nsl. poleg *oprten koš* tudi *oprta voš*.
- Obój, a*, subst. m., mit Brettern beschlagene, giebelfeldförmige Vorder- und Rückseite bei der Scheune (Šmartno p. Litiji). Koren je *bi* Miklosich, Etym. Wtbch. 12).
- Obšca, e*, subst. f., dež, kar ga pade pod streho, kader gre z vetrom (Šmartno p. Litiji). Podstava je najbrž *brüs*; prim. nsl. *obrsnoti* streifen.
- Ošten, tna, o*, adj., fesch, stattlich (Gorenjsko). Če se ne motim, rabil je to besedo v tem pomenu že M. Tonejec-Samostal. Pravi pomen je: ins Auge fallend, auffallend.
- Óder, ódra*, subst. m., der Giebel (Šmartno p. Litiji). Gl. Miklosich, Etym. Wtbch. 219, 220: odrü. — Matzenauer, Cizi slova 167, primerja dijalektično nsl. obliko *goder* Gerüst, Tribüne z magy. *gádor* Schirmdach. Beseda *goder* ni tujka. Kakor ponekód namesto *óž* gen. *óža* (о́жа) Coluber Aesculapii govoré *góž* ali *vóž*, namesto *óž* gen. *óži* Dreschelriemen, Deichselband *góž* goži, namesto *óžev* ali *óžva* (kar isto pomeni) pa *góžev* ali *góžva*: ravno tako tudi *góder* namesto *óder*. Prim. še to, da se po Gorenjskem govori poleg *vínvo* tudi *gínvo* (Metelko, Lehrgebäude der slow. Sprache 99; Kopitar, Grammatik 293, Amkg. 3): Tam na gunkrej Rima Je 'na wófcut biwa (N. ps., zap. M. Valjavec, Kres IV, 442). Tudi na Krasu *γombriéla* iz ital. *ombrella*, *γólánder* *Oleander*-Strauch; v Podgorji v Istri govoré *gonjati* namesto **onjati* vo-

njati (Letopis Mat. slov. 1879. 138). Enake pojave nahajamo tudi v velikoruščini (*gužv* poleg *užv*), v maloruščini in posebno pogostoma v lužiški srbščini (prim. Mikuckij, Materijaly dlja kornevago i objasnitelnago slovarja I. 8). Ta *g* ni v glasovnem oziru tako nepotreben, kakor si to misli A. Raič (Stapleton, v Jahresbericht d. Oberrealschule Laibach 1888, p. 15). Znano je, da je pred vsako besedo z vokalom na početku slišati pred vokalom neki poseben glas, katerega fiziologi imenujejo vstavek (Einsatz); slovanski jeziki pa ne marajo dosti za take vstavke ali spirite in se jih izogibajo tako, da pred vokal postavljajo *j*, *v* ali *h* (=γ); na mesto poslednjega pa more nastopiti tudi *g* v narečjih, ki spiranta γ ne poznajo. — Ta beseda je tudi podstava naslednji:

Ódrnica, *e*, subst. f., Gerüstbrett. Tako govore pri Fari in sicer izrekajo *údrnca*.

Okopáti, *okópljem*, verb. pf., durch umständliche Reden oder Gründe zu etwas bewegen, für etwas gewinnen (Tržič).

Okrép, *a*, subst. m., Haut über einer Flüssigkeit, wenn sie kalt geworden ist (Podgorjane). Prim. nsl. *okrěpniti*, *okrěnoti* kalt werden, erstarren; stsl. *iskrěpnuti* isto (Miklosich, Etym. Wtbch. 139: krěpŭ).

Opelihniti, *opelihnem*, verb. pf., ohrfeigen (Gorenjsko). Ta beseda kaže v slovenščini precej navadno méno *s/a* s *h/j*em: v Celji govore *opeliskati*; najbrž je onomatopoeičnega izvora.

Ostékelj, *ostéklja*, subst. m., Fensterladen (Tuhinj); izgovarja se *ostékl*. Beseda mi je nejasna, ali slovenska ne bo; podoba je, da je drugi del (-stékl) iz nemškega *Studel*, srvn. studel, stuodel, stvn. studal, stuodal: die Unterlage, der Pfosten, die Säule: prim. *štrukelj* iz Strudel. *Studel* se glasi v tirolščini *g'stüedl*, das *öfen-gstüedl*, das um den Ofen herum angebrachte Gerüste (*g'schäl*; Schöpf, Tir. Idiot. 724); v bavarščini pa nahajamo: *Beistudel*, *Thürstudel* postis; *Fensterstüedel* subtellia; *Hauptstudel* Kopfgestell des Pferdes. Pričakovali bi vendar *š* namesto *s/a*; vsa stvar je jako na vagalici. — Janežič ima v svojem slovarji: *ostekel* m., Halsband, v čemer morda tiči Halsstückel (prim. Schmeller-Frommann II. 731: Stuck, Stücklein).

Ozímec, *mca*, subst. m., Winterflachs (pri Fari, kjer pravijo tudi *ozímen lan*; izgovarjajo pa prvo *azémec*, drugo *azímn lan*: zakaj stoji za povdarjeni *i* zdaj *è*, zdaj zopet *ì*, ne vem povedati). Pri Janežiču je *ozímec* sploh Winterfrucht. (Dalje prihodnjič.)

„Rošlin in Vrjanko.“

Povest.

Spisal Janko Kersnik.

V.

V nedeljo popóldne je bilo napovedanih mnogo gostov k Lukičevim. Pri fari, kateri je pripadala graščina, praznovalo se je žegnanje, in ta dan se je obhajal, kakor okrog po vaséh, tudi góri v grádu.

Z Griča so se pripeljali vsi v dvéh velikih kočijah, z Verbljenja, tudi ne ravno oddaljenega gradú nizdolu ob Krki, prišli sta dve póstarni gospodičini in dva netjáka njiju, oba vojaška gojenca, ki sta pri tetah pobijala čas svojih počitkov. Tudi zdravnik Štupa, nazivan od vseh »gospodom doktorjem«, oglasil se je in pozneje popóldne so pričakovali gospoda Tomaža.

Krasen dan je bil in vsa družba se je razveseljevala na vrtu za gradom. Pavel je bil pred par dnevi dobil pri Vodétu dva potujoča godca ter ju najel za nedeljo in ta dva sta izkušala svojo umetnost; ves mladi svét je plesal po travi pod košatimi jablani, starejši so pa sedeli ob pogrnenih mizah na drugem konci vrta. Major je igral s Podgorsko, vdovo Hahnovo in s starejšo vrbjlensko gospodičino obični whist, gospod Tomaž pa je pozneje zbral zdravnika, majorko in drugo Vrbjlensko k taroku.

»Četvorko bomo plesali, četvorko!« glasilo se je raz zeleni odstavek, in godca sta izkušala po svojih močeh introdukcijo.

Guvernanta je bila, ki je klicala to na ves glas, in pristavila »Káj ne, gospod pl. Lukič, Vi ste takó ljubeznivi, da ukažete četvorko?«

»Česar želite!« hitel je Pavel, ki je bil hvaležen guvernanti, da se ne briga mnogo za Zorko, nego bolj za doktorja Božana.

»Oh, kakó sitno!« vzdihnila je podgorska Ema, ki je ravno z mlajšim vrbjlenskim kadetom séla na klopico v senci leskovega grma.

»Zakaj?« vprašal je sedemnajstletni mladenič, menèč, da je on káj nerodnega zinil.

»Oh, takó prijetno je na tej klopici! Odpočije se lahko!«

»Res, prav prijetno! Pa potem lahko —«

»Dà, po četvorki prideva sèmkaj!« méni resno Ema.

»To je krasno! Po četvorki se tu vidiva!« ponovil je on in jo védel k drugim, ki so se že uvrščali. Bilo jima je, kakor ljubimcema, ki dogovorita prvi sestanek. In kadet je bil tudi že res ves v ognji za Emo; ves popóludan je ni izpustil in premišljeval je le, kakó in kje bi ji razodel to svoje čustvo; srčan je bil, samó malo okoren, in sedaj se mu je pokazala nenadoma najugodnejša prilika; kakó lepó, idilično, tam na klopici pod leskovim grmom! Če ji položi roko okoli pasú, in jo poljubi, niti videl ga ne bode nihče; tri góste veje so zakrivale óni kotíček. Med četvorko je ogledal kakor porojen general vse pozorišče in bil je takó zamaknen, da niti besedice ni zinil.

Ema ga je morala vzdramiti.

»Zakaj pa ne govorite ničesar?« šepnila je Podgorska.

»Oh — pozneje, gospodičina, pozneje!« dejal je kadet ravno takó in ves rdeč v lice. In Ema se je takisto zardela.

Tudi drugi so se bili našli, kakor bi drugače ne moglo biti: Pavel in Žorka, Vid in koketna guvernanta, starejši vrbļjenski kadet in Klara; ostali gospodičini podgorski in brat Markec so se morali samí zabavati, in uporabljali so priliko po svoje. Sedaj so plesali vsi štirje tudi četvorko, ali v tem je védel Markec dobiti kaka jábolka ter jih je metal poredno med plesalce; posebno guvernanta mu je bila priljubljen smoter in menil se ni za njeno karanje.

»Ná, ná, le gledí jih!« šepnila je štirinajstletna Roza mlajši svoji sestrici; »za naju se nihče ne briga! Oh, le čakaj! Nocoj še povém vse mami!«

»Prav imaš! Jaz res ne véim, čemu sva tukaj?« deje mlajša.

A tu sta jela godca igrati veselo koračnico kot finale, starejši kadet je ukaze svoje jel kričati še glasneje in tudi te dve nezadovoljni plesalki sta veselega, vročega lica skočili v kolobar, katerega je velel napraviti reditelj.

»Kakó lepó! Kakó veselo!« vzkliknila je Roza.

»Oh, še jedenkrat, še jeden pot!« prosila je mlajša sestra.

Četvorke ni bilo nì konca nì kraja, in v glasnem smehu sta celó Ema in njen častitelj pozabila klopice pod leskovjem.

Godca sta prva omagala; »oh, oh!« vzdihnili so vsi in par za parom je jel šetati.

»Ne, Klara, ti ne bodeš sedela v travi! Vročé ti je«, vzkliknila je Ema.

»Res je takó, gospodičina!« pritrdil je Vid; »rosa bode kmalu tu.«

»Oj, tam-le je klopica!« vzkliknila je Klara in skočila kvišku.

»Oj — ta je moja, ta je najina!« vikne Ema in steče naprej, njen kadet pa za njo. Zasela sta klopico prej, nego je bilo Klari možno dospeti tja.

»Pojdem pa v travo!« zagrozila se je Klara.

»Kakor hočeš!« odvrnila je Ema trmasto.

»Ne, gospodičina, izprehod je takó lep, pojdiva tu doli,« silil je Klarin spremljevalec.

Odšla sta na drug konec vrta.

»Vam je li vroče?« vprašal je mlajši Vrbljenski, ker ni védel in našel umestnejšega uvoda.

»Grozno! Vam tudi?«

»Tudi!«

Potem je nastal dolg molk; napósled se je zaletel kadet:

»In — in še bolj — tu pri Vas, gospodičina Ema!« šepetal je in izkušal ujeti nje roko.

Ona mu je levico pustila, z desnico pa pritisnila pahljáčo k ustnom. Zrla je k tlom, a ni si mogla kàj, da ne bi se za trenutek ozrla po stráni vánj.

Mladeníču je vzrasla srčnost. Stiskal ji je roko in šepetal:

»Ema, gospodičina Ema, jaz Vas ljubim — jaz te ljubim — Ema!«

In ker se mu je zazdelo, da čuti lahek pritisek nje roke, sklonil se je naglo in ji pritisnil poljub na ustna.

Ali zdajci zazvení za njima glasen smeh: »Hi, hi, hi, hih!« in razposajeno lice mladega Markca se prikaže iz leskove góšče. »No, čakaj Ema, to povém guvernanti, kakó sta se mílila — ej, ta se bode smijala!«

Ema je stala bleda kakor zid pred njim in nì besedice ni mogla črhñiti. Kadet pa je jezno zgrabil dečka in ga postavil pred sé na klop.

»Kaj me stiskaš takó?« kričal je Marcec.

»Mòlči!« sikal je óni; »mòlči, če ne! —« Zajedno je pomembno mignil z roko.

»Čakaj, sedaj pa gotovo povém! Ti me ne bodeš tepel — ne!« véčal je Marcec ves srdit. A nikogar ni bilo blizu, da bi ga bil čul.

Sedaj je Ema posegla vmes!

»Mòlči, Marcec, ljubi Marcec moj! Če bodeš molčal, dobiš sladkorja — veliko sladkorja — kolikor ga bodeš hotel!«

»Kdaj?« vprašal je bratec oprezno.

»Kadar bode moj teden.«

Na Griči sta oskrbovali starejši deklici vsaka po jeden teden domače gospodinjstvo.

Markec je bil navidezno zadovoljen in je obljubil molčati. Sprva se mu je tisti poljub, kateri je bil zasledil, zdel samó smešen, in vreden, da se raznese domačim; ali sedaj se mu je jelo svetiti, da je to nekaj, kar ni prav, in čutil je, da ima Emo v svojih rokah. Da pa navzlic nasprotni slovesni obljubi ob prvi priliki pové vse, kar je videl, to je bilo že takó skleneno v njem. Ema je tudi to slutila, in ostali večer ni bil več vesel zánjo. —

Igralci so se bili naveličali kvartati in gospá Lorica, ki je imela dosedaj mnogo opravila, kajti morala je vedno pogledovat v kuhinjo in nadzirat, da so bili gostje na vrtu z vsem oskrbeni, kakor mora to biti, kadar se praznuje žegnanje, pridružila se je sedaj tudi mladim ljudem. Jeden si je zmisllil, da bi »lovili slépo miš«, in majorka je bila takisto pripravljena stopiti v kólo. Zgodilo se je, da je Vid, ki je moral dvakrat »loviti«, obakrat ulovil gospó Lorico; saj ni bila več toli brzonoga, kakor deklice. Vsa vzhíčena pa je v drugo izjavila, da ne mara več; čutila je, da nekaj ni prav. Drugi, ki so stali ob kraji in gledali, so se smijali, le vrbjlenski gospodičini sta jedenkrat na lahko med seboj zašepetali. Podgorski mladi svét je hotel póleg zdravnika Štupe tudi gospoda Tomaža dobiti v kolobar in stalo ga je mnogo truda in odločnosti, da se je ubranil. Konečno je bilo ukazano, da se morajo ohladiti, in potem se odpeljejo. Vse oporekanje ni pomagalo.

Major je prisédel za ta čas h gospé Hahnovi. Ona je imela že ves popóhudan svoje oči vedno le ob Zorki, kolikor je mogla, in je z zadovoljstvom opazila, da je Pavel nje zvesti spremljevalec. Vse drugo je ni brigalo, le majorja bi bila rada malo od strani potipala, kakó bode pač on sodil o tem razmerji. Sedaj je bila morda prilika; zajedno je videla, da sta šla Pavel in Zorka v cvetličnjak.

Major ji je prišel nevedé kar naproti.

»Veselje imate s svojo hčerko, gospá milostiva,« dejal je in gledal za mladim parom. »Takó vesela, živa in lepa!«

»Vi mi laskate, gospod major,« zavrnila je Ana pohlevno, ali zardela se je od samega veselja; »vender srečna sem, da jo imam! Kakó pridna je tudi in dobra — dobra —!«

Umolknila je in čakala, kaj poreče major.

»Jaz ji želim dobrega možá!« dejal je óni.

»I, to je, to; da bi bil dober! Mož se dobí, ali dober, to je druga. Pa — saj je še mlada!«

Zdaj sta prišla Pavel in Zorka zopet iz cvetličnjaka in da ni bilo takó mračno, videla bi bila óna dva, kakó rdí deklica v lice; na prsih je nosila menda ravno sedaj utrigan nagelj, in takó molčé sta stopala oba drug póleg drugiega, da bil vsak bližnji opazovalec iz tega zgovornega molčanja lahko spoznal, kakó polni sta obema duši in srci.

Starejša gospodičina z Vrbljenja je pristopila k majorju.

»Kakó prijazen, lep par je to!« dejala je s poskusom govoriti in nasmehnuti se šegavo, kolikor móči.

»Saj res!« pritrdila je Ana, major pa je s smehom omenil: »Škoda, ker je Pavel še takó mlad! Kaj mislite, gospá milostiva?«

»Hm, premlad? Bolje, nego prestar!«

»Eh, jaz mislim, mož mora biti petnajst do dvajset let starejši od žene, potem je pravo razmerje! Nasprotno se premala razlika pozneje preveč — razširi! Ha-ha!«

»Vi sodíte po sebi, gospod major! A ni vsakdo takó srečen!« méni vdova Ana.

»Eh, eh, ničesa se ne vé, ničesa!« pristavi z zlobnim naglasom vrbljenska gospodičina ter gleda ostentativno okoli, kakor bi koga iskala.

Major sam ni védel, zakaj mu pogovor, zdaj ni bil po volji, dasi ga je on sukal vedno na smešno stran.

»Ste li kaj izgubili?« vpraša naglo Vrbljensko.

»Oh, ne! Gospá majorka — kje je? — Čas bode, da se poslovimo! Z doktorjem, z Vašim dunajskim doktorjem je šla tod okoli grada!« pravi gospodičina.

Majorju to tudi ni bilo všeč, toda kazal je malomaren obraz.

Góstje so se jeli zbirati; po nóči se gospé niso hotele voziti.

Vidu se je v tem nekaj pripetilo, o čemer si ni bil nikdar pozneje v svesti, kakó se je pač naključilo.

Danes ga je bila v tej veseli, mladostni družbi pustila vsa obična resnoba. Plesal in skakal je z drugimi, šalil se, govoril neumno, kakor si je pozneje sam dejal, in bil napósled res popolnoma razpoložen, učiniti kakšno pravo budalost. Guvernanta je koketovala ž njim in on ji je kmalu povoljno odgovarjal. Toda ves popóludan ni imel prave prilike ujeti le jeden poljub, dasi je, izkušen mož, védel, da mu je gotov, ako le hoče. Morda ga ravno zadnje spoznanje ni storilo podjetnejšega.

Zvečer je videl, da je odšla guvernanta v grad, in védel je, da imajo vsi svoje plašče, klobuke, solnčnike in druge stvari spravljene v sobi póleg biblijoteke. Videl je, da je odšla sama in slutil, da gre po obla-

čila. Drugi so stali v raznih gručah na vrtu, on pa je mahoma sklenil, iti za njó. Pred gradom se mu pridruži majorka, ki je hotela še v kuhinjo.

»Naročit grem še nekoliko potvíc in sladkarij, da jih deklice vzmó s seboj!« dejala je in takó sta šla skupaj do grajskih vrat, kjer je Božan postal, dasi je videl, kakó je uprla óna za trenutek pogled vánj.

Nameraval je sprva, vrniti se na vrt, toda guvernanta mu je prišla zopet v misli, in ker je menil, da je majorka v pritlični kuhinji, šel je v prvo nadstropje proti biblijoteki. Nekoliko korakov dalje je bila njegova soba, in zato se ni moglo videti nikomur čudno, da je tu hodil.

Vrata v biblijoteko so bila na pol odprta, v sobi sami pa temno, kakor na mostovži zunaj; vender je ugledal Vid blizu vrát žensko podobo in hitro vstopil.

»Oh, vender sem Vas našel!« šepnil je in objel žensko okoli pasú ter pritisnil gorak poljub na nje ustna. Čutil je, da se mu je ona hotela izviti — a le za trenutek — potem pa ga objela in vrnila mu poljub.

V tem pa se začuje raz stópníc guvernantin glas:

»Klara, Ema, Roza, pridite vender!«

Vid je strahoma odstopil.

»Ostanite!« dejala je óna, katero je ravno sedaj objemal, in on je spoznal gospó Lorico. Še jedenkrat se ga je oklenila, in on — nje skoro ne vedé, kaj počenja. Prijel se je ob predalnik, zavrtelo se mu je in sram ga bilo. Majorka pa je bila že izginila in zaprla duri za seboj. Doktor je slišal velik šum in glasen govor iz sobe póleg biblijoteke, odprl napósled vrata in šel tiho v svojo sobo. Vzel je vrhno suknjo in prišel zopet na vrt. Nihče ga ni videl, niti iskal; le guvernanta je sedaj prišedša iz grada, sukala se na vse strani, da bi ga ugledala, in potem pritekla k njemu, moléča mu že zdaleč roko k slovesu. Vid je bil pa zdajci strašno okoren in lesen, niti védel ni, bi ji li tudi podal roko ali ne.

Poslavljanje je trajalo dolgo; obetali so vsi, da se snidejo kmalu zopet na Griči ali v Vrbljenji — konji so nemirno topotali po ostrem pesku; a tudi temu je bilo konec in odpeljali so se.

Mesec je pokazal svoj prvi krajec izza vzhodnih hribov in med lahkim šumenjem Krke, ki se je prijetno razglašalo po dolini od gore-njega jeza nizdolu, odmevalo je klopotanje kónj, ki so vlekli kočije po gladki cesti,

»Mi pa še ne gremo, in — ne gremo!« vzkliknil je Štupa, ki je stoprav sedaj oživel.

»Dobro, dobro! To je prav!« dejal je major, in vender je zvenelo nekaj iz njegovih besed, kár je pričalo, da mu to ne bode nič káj ljubó.

Pavel, Vid in gospod Tomaž tudi niso pritrdili.

»Pojdimo v vas k Vodétu!« silil je Pavel in vsem je bilo prav takó.

»Pa vender — jeden kozarec še!« silil je major uljudno in šel k mizi na vrtu, kjer je majorka ukazovala služkinji. Natočil je kozarce, vsakdo je vzel svojega, trčili so in izpili do dnà.

»No, še jednega!« klical je major malo boljše volje.

V tem sta se ujela Vid in majorka s pogledi, toda on je povesel očí. Še vedno ga je bilo sram.

Štupa je govoril kratko zdravijco, kakor jim je bil priučen mnogim in mnogim, in izpraznili so znóva kozarce.

Ko so korakali vsi štirje — major je ostal domá — po dolini, pričel je Pavel peti in takó so veselo rómali do Vodéta.

Stari Lukič pa si je užgal lulo in šel parkrat po vrtu gori in doli.

»Ti, Lenora,« dejal je nenadoma, »ali se ti ne vidi, da Pavel preveč gleda za óno — óno — Zorko?«

»Ne da bi védela,« zavrnila je majorka; ali možá ni pogledala!«

»To bi bilo nespametno!« končal je on. Pazil ni niti, kakó zamišljena, vzburjena je žena. —

Pri Vodétu so našli štirje znanci takozvano »kamro« prazno, in to so zaseli. Dasi niso bili žejni, vender so pili, kakor bi bila to jedina njih naloga. Mánica je sedela pri drugi mizi, čakaje, da je bil bokal prazen, in je prinesla polnega.

Pavel je prisédel k nji ter hotel nekaj tiho govoriti ž njo.

»Zakaj niste dopóldne prišli? Lehko bi bilil!« dejalo je deklè in se nekoliko odmeknilo.

»Ne, Mánica, ne!« hitel je gospod Tomaž; »jaz sem danes vse videl, Pavel ima drugo, nikar mu ne verjemite!«

»Molčite, gospod Tomaž! Kaj ste videli?« deje Pavel.

»Oj — vse, vse!«

»Saj vé, vse vé!« dejala je Mánica sukaje konec namiznega prta med prsti.

»Sémkaj pojdite — Mánica! Prosim!« oglasil se je Vid.

Pristopila je k njemu in hotel je položiti ji roko okoli pasú.

»No, sedaj pa še ta! Tega se várujte, gospodičina Mánica, ta ima tudi že svojo!« smijal se je gospod Tomaž.

»Haha, torej ostajam le še jaz, le jaz!« grohotal se je ranocelnik.

»Vi ste pa za zadnjo uro!« vzkliknila je deklica s smehom, in vendar ji je bilo nekaj drugega skoro bližje. Hitela je iz sobe.

»Oh, ne!« zakričal je Štupa, »za tisto je pa gospod Tomaž!«

Smijali so se, veselili, govorili, modrovali, šalili se v svoji brezmejni lehkomišelnosti in lahkoživosti, in najglasnejša sta bila Pavel in Vid. Obema je tičalo nekaj v prsih, v srcih, dejala bi bila samá, da v grlu, čemur je bilo treba dati duška; in drugega duška nista našla, nego prisiljeno veselost, petje, šalo in kozarec vina na kozarec!

Odšli so pozno, in tedaj sta postála Vid in Pavel še nekoliko med vrati. Tudi Mánica je bila tu.

»Poljubi jo!« velel je Božan tovarišu, in ta je res izkušal vloviti deklico. A zaman!

»Na Grič pojdite po poljube!« je hitela Mánica, in Pavlu se je zdelo, da je jezna.

Zaprl je vrata za seboj in skočil za Vidom.

»Jutri bodeva pa spala!« dejal je dohitevši ga, in potem do dóma nista več govorila; vsak je premišljal záse denašnje dogodke.

Na Griči pri Podgorskih pa se nocojšnji večer ni končal takó veselo, kakor je bil potekel dan. Markec ni mogel čakati, da bi mu molčanje rodilo kaj sadú v obliki sladkorja. Že med pótem — vozil se je pri materi z vdovo Hahnovo in z najmlajšima sestricama — razodel je vso skrivnost, ki mu je težila nežno srčece. Strogost gospé Podgorske se je lotila vseh drugih, in napósled je bila kriva vse nezgode — guvernanta, da ni dovolj pazila na deklice.

»Sevéda! Popolnoma umévnó!« pristavila je Podgorska z jeznim postranskim pogledom.

Emá, Roza in najmlajši sestrici so spale skupaj z guvernanto v jedni sobi. Mlajšim je spanec kmalu zatisnil očí; Emá pa je še jedenkrat skočila iz postelje in hitela h guvernanti. Da sta bili obé karani, to ji je še bolj zvezalo. »In vendar ga ljubim,« ihtela se je Emá.

Guvernanti pa je bil tudi jok najbližji, ko se je domislila ukaza in pa, da je bil doktor Božan napósled takó razmišljen in nebrižen.

VI.

Ono noč je Vid domóv prišedši takoj légel v posteljo, ali zaspati ni mogel. Sedaj še mu je vse temno in nejasno plesalo po glavi, in menda najbolj zarad obilo použitega vina. Sklepal je o marsičem, a skleniti ni mogel ničesar gotovega; napósled je vendar trdno zaspal.

Ko se je prebudil, žarilo se je in hladen piš je prihajal skozi odprto okno. Kakor malokdaj, takó je bil danes skokoma iz postelje. »Kaj se je zgodilo včeraj?« Ta misel je bila prva, ki se ga je lotila. in planil je kvišku. Opravljal se je, kakor bi se mu, Bog zna kam mudilo in stoprav, ko je imel že klobuk na glavi, stopil je k oknu in zrl v dolino, kakor vprašujé: »Kam — kam sedaj?«

Nad Krko je ležala lahka meglíca; po orehih v bregu so se hripavo prepirale pisane šóje.

»Kam?« vprašal je nehoté poluglasno.

Doktor Božan je bil mož, kakor jih, čeravno ne pogostoma, vender toli nahajamo med sabo, in ki so v skupini svoji poteza v znaku našega časa ter našega ožjega národnega razvitka. Pošten, odkrit, resen — ne samó zato, ker je to bilo vkoreninjeno v njegovem značaji, ampak tudi zato, ker se mu je poštenim, odkritim, resnim biti — časih potrebno zdelo, torej po premišljevanji in z namenom. Tu je stal v moráli svoji na dveh stališčih: stóri dobro, ker je dobro — dobro; in: stóri dobro, ker to je Bogú všeč! Kakó pa je mislil o Bógu — to smo že čuli. Očito je tudi, da mu je óni fatalistični materijalizem, ki se mu je zdel v življenji najprikladnejši kažipot, bolj vzgojil in razširil najgrše svojstvo, ki se nas že takó drži ter se bode na veke držalo našega žitja, kakor koža života: — egoizem, sebičnost. V nji je sicer videl on le prirodno posledico in tudi pogoj vspešnemu »boju za obstanek«, a to tudi tedaj, kadar ji je trebalo dati grše, primernejše ime. V dejanjih svojih sploh ni bil premišljen, ali kadar je bil, ravnal je po teh načelih. In reči moremo, da je bila ta izobrazba le sad óne proste, samosvoje poti, po kateri je od nekdaj hodil. Domá, porojen v kmetski hiši, dasi imoviti, stal in hodil je vender od mladih nog sam brez duševnega voditelja; sam si je izbiral, kar mu je uga-jalo v učenji, in sam si je bil potegnil črto, po kateri mu je bilo iti. Da je bil vztrajen, umeje se samó ob sebi pri takih ljudeh; nosil je tudi, in to je takisto povse umévno ob taki vzgoji, samó jeden — in če smemo takó reči — abstrakten — ideal v prsih, ljubezen do svojega rodú; toda iz tega mu je prav tista že označena sebičnost rodila in gojila dober kos delomornega pesimizma.

S Pavlom sta bila prijatelja, iskrena prijatelja, dasi je Vid mladega tovariša v vsem nadziral. Kaj ju je družilo, o tem si Vid sam ni bil v svesti in težko bi bil to komu mogel razložiti. Zdelo se mu je samemu, da sta le zato drug za družega, ker umeje Vid otročarije Pavlove, v tem ko Pavel prenaša zbadljivost in sarkazem Vidov in mu je v vsem skoro podložen.

In v kakšnem razmerji je stal sedaj nenadoma mlademu svojemu prijatelju nasproti? Poštenost mu je velela, da je lopov, odkritost — da je hinavec, resnoba — da je glumač in vse skupaj mu je dejalo, da je to, kar je storil — podlo, brez kraja in meje — podlo.

Pretesno mu je bilo v sobi. Hitel je venkaj, hitro kakor tat se splazil po stópnicah in venkaj — le venkaj v hladno jutro, v gozd, kjer ga ne bode videl nihče! Tam pod gostolístnatimi bukvami je jel postájati in na novo premišljati.

»Pijan si bil!« dejal si je dva — trikrat. »Pa kaj si more óna misliti? Da sem nje iskal, njo hotel poljubiti, ravno njo, in ne óne druge? In zakaj mi je óna vrnila poljub?« In tu je v duhu prédenj stopila vitka podoba lepe majorke, in zdelo se mu je, kakó vabeče, omamljujoče se upira vánj nje veliko modro okó.

»Ne, ne, takov izdajalec ne morem, ne morem biti! Odpotovati, to je jedini pomóček! Še danes odpotujem!«

Potem pa je znóva jel ugibati, ali je bilo njegovo ravnanje res podlo, kaka je krivda njegova; in ta bój, to sklepanje in to sanjarjenje o lepoti gospé Lorice — vse se je čestokrat ponavljalo. A čimdelj je trajal ta bój, tembolj je lezlo nekaj na površje, sprva prikrito in večkrat odbito, ali potem le bolj in bolj, in napósled je zmagóvalo: to je bil Vidov egoizem.

Póludne je zazvonilo, ko se je vzdramil vrhu goré nad Dvorom pod sénécnato búkvijo ležèč.

»Odpotovati ne morem, ne smem!« dejal je sedaj. »Kaj bi ugi-bali, kaj bi si mislili? In — konečno? — Pameten bodi, Vid, in — pazi! Do sedaj še nisi bil nepošten! In to je vse napósled — usoda!«

Takó si je utešil vést, skočil kvišku in kakor zadnjič v ónem jarku po rdeči prsti, takó je udaril sedaj s paličico po zelenem máhu in potem po nizki búkovi veji, govorèč skoro glasno: »Oh, ne bodimo neumni!«

Domóv prišedši je srečal prvo na stópnicah — gospó Lorico. Zardel se je, kakor šestnajstleten mladenič, toda óna ga je smehljuje pogledala, in na njegov némi pozdrav glasno klicala:

»Lepe reči to, gospod doktor! Vi si menda tudi glavo zdravite, kakor Pavel! Toda Vi v zraku, on v postelji!«

V tem je pa že prihajal Pavel, in Vid mu je hitel naproti; bilo je, kakor bi se bal majorke.

(Dalje prihodnjíč.)

Vesela vožnja.

Humoreska.

Spisal Ivan Hribar.

(Konec.)

Tega možá obiskat sta se peljala Krêmen in Konec. Ker sta na izposojenem kolêslji pozabila kmalu prejšnje mučne vožnje od Zalesja do Mačkovca, zaplela sta se v živahen pogovor, ki se je sukal okoli književnih stvari, posebno okoli leposlovja.

Od leposlovja pa ni daleč do ljubezni in zato tudi ni čudo, da sta od romanov in novel, katere sta devala na kritično rešeto, prešla zdajci k pogovoru o ljubezni.

A dobro sta imela plačati to lahkomišljenost. Bodisi, da je bil Konec prezamaknen v zanimivi pogovor, in je zato popustil konju vajeti, bodisi, da je bila temu kriva nekoliko nagnena cesta: kolêselj je zadel nepričakovano s takšno silo ob cestni kamen, da se je Krêmen — ki je ravno popisoval, kakó je bil nevspešno snubil izvoljenko svojega srca — ugriznil v jezik in da je Konec zdrknil s sedeža v kolêselj.

Zdaj sevêda je bilo mahoma konec pogovoru o ljubezni. Kremênu, ki je prej prijatelju svojemu zatrjeval, kakó prezira in sovraži vse ženstvo zarad sebične njegove preračunljivosti in hinavskega srca, napolnilo je sedaj srce sovraštvo do dohtarjevega konja; sovraštvo, ki je bilo precêj korenitejše od sovraštva do ženstvá.

V tem, ko je dohtar, popravivši se na sedeži, spravljal konja ravno zopet na sredo ceste in je delal naklepe, kakó mu bode z bičem poplačal neprijetni »extempore«, posegel je Krêmen parkrat z roko preko ust ter odpljunil nekolikokrat debelo slino, kajti na srečo se vender ni ugriznil do krvi.

»Sram te bodi, da si kupil takšno kljusê«, dejal je bolj pomi-lujé nego jezno Koncu. »Dirjati ne zna in voziti tudi ne. Ta kônj — kaj kônj! — to kljusê, stopíca ti, kakor bi bilo slepó. Ni ceste ne vidi pred seboj.«

Konca je užalilo takóvo govorjenje. Da je prijatelj ozmerjal njega samega, ne bil bi rekel ničesar; ali da o kónji njegovem go-vorí takó zaniêljivo, to mu je bilo hudó.

»Le mólči,« odgovoril je Kremênu. »Konj ni kriv ničesar. Ti si kriv in pa tvoja nevesta. Pa bi ne bil govoril o nji takó odušev-

ljeno, kakor da ti hrepení srce po nji še sedaj, ko je že soproga in morebiti tudi mati! Prezvestó sem te poslušal in nevedé popustil vajeti. Ako si se torej ugriznil v jezik, smatraj to v pokoro za svojo nerodno ljubezen in pústi konja mojega pri miru!»

A Krêmen konju ni odpustil takó brž. Dobro mu je delo, ko ga je dohtar nekoliko naklestil; a zdelo se mu je še vse premalo.

»Več biča in menj ovs! Toda kaj ovs! Osata dajaj grdobi,« dejal je Koncu, ko sta se dirjaje vozila skozi Vrbljene.

Zdajci je pa Krêmen zapazil še nekaj, česar doslej ni videl, bodisi, da se ni dovolj brigal za konja, bodisi, da je misli svoje imel vedno obrnene drugam.

»Ti, Konec! Lepega konja si kupil! Ali ne vidiš, da se krêše?«

Vročina je obšla dohtarja pri teh besedah; kajti sebi v grozo je opazil, da prijatelj prav vidi. Ni mu moglo v glavo, kakó da tega doslej ni še opazil; kakó da tega ni videl že na semnji. Zdelo se mu je, da ne vidi prav. Pa saj je tudi slišal. Da se vranec njegov krêše, o tem sedaj ni bilo nikake dvojbe. Potrtega obraza je zrl vánj in popustil je vajeti.

Krêmen, videč, kakšen vtisek so napravile njegove besede na Konca, hotel ga je potolažiti; zato mu je vzel vajeti iz rók, rekoč:

»Konj je mlad in takšna napaka to ni, da bi se ne dala odpraviti. Daj ga v róke izkušenemu vozniku.«

In v dokaz, da se kónj res dá še odvaditi kresánja, nategne močno vajeti ter ošine konja; in res je nekoliko časa dirjal lepó. Brž ko je začel stopati počasneje, čulo se je znova, kakó tolče podkev ob podkev.

»Gladka bodem vprašal. On je izkušen o kónjih. Če se bode dala ta napaka odpraviti, pridržim ga; če ne, prodam ga in nikdar si zopet ne kupim družega.«

Takisto je modroval dohtar in prejšnja dobra volja vrnila se mu je polagoma znóva. Tudi Krêmen je pozabljal, čimbolj sta se bližala Bobovemu, neprijetnega pretresa in ker ga že jezik ni bolel, odpustil je konečno tudi konju in njegovo sovraštvo do njega kmalu ni bilo nič večje od sovraštva do ženstva.

Že sta se peljala skozi Kolibjo vas. Krêmen je vprašal dohtarja smeje, če ne bodeta izpregla pri županu; toda Konec je udaril konja, da je v divjem diru švignil mimo županove hiše, na katero so Konca vezali takó neprijetni spomini.

Za dobrih pet minut sta se pripeljala v prijazni trg Svibno. Konec je zapeljal k véliki gostilni — rekali so ji pri Čêsnu —

in velel je prijazno pozdravljajočemu ga gostilničarju, naj dá izpreči konja; on sam pa je s prijateljem Kreménom takoj šel na nekoliko oddaljeno, na prijaznem holmci stoječe Bobóvo.

Radostno ju je vzprejel Gladek in ne menj radostno mati njegova. Izenadila sta ju; kajti prihoda svojega nista bila prej naznanila. Preseněčenje je bilo tem prijetneje, ker Kreména, katerega so na Bobóvem jako čislali in spoštovali, že nekoliko let ni bilo v te kraje. Zato je minilo precěj časa, predno so se razvrstila navadna vprašanja in odgovori.

Umeje se samó po sebi, da sta prijatelja morala ostati pri obedu na Bobóvem. Med raznimi pogovori, v katere je na veliko veselost Gladkovo vpleten bil kmalu tudi dohtarjev kónj in pa oběh prijateljev ponesrečeni izlet na sanéh, minile so debele tri ure, predno so se tega zavédeli.

Koncu se ni mudilo nikamor; on bi bil, kakor je bila to že njegova navada, pri kupici rujnega vinca — in takega je bilo na izbéro na Bobóvem — in pri veselem pogovoru seděl tudi do družega dné. Drugače Krémen. Kakor smo videli, bil je vso pot prava poosobljena opreznost. Tudi sedaj je on prvi opazil, kakó je čas že napredoval in — dasi je s prijateljem Gladkom imel mnogo govoriti o književnosti in o svojih književnih nakanah — opozoril je vender, da bude treba posloviti se.

Gladku sicer ni bilo všeč, da bosta obiskovalca njegova odšla takó kmalu; ali ko je konečno pomislil, kakó kratek je dan in kakó temne so nočí, ni ju hotel več zadržavati. Poslovala sta se torej in ko sta izpila še vsak kozarec obligatnega šentjanževca, napotila sta se zopet v Svibno s trdnim namenom, da dasta takoj zapreči in da se nemudoma odpeljeta domov.

Gladek ju je spremljal. Pot od gradú nizdolu je vodila po krasnem sadnem vrtu. Mnogo drevja v njem je bilo še prav mladega; Gladek sam ga je že bil dal saditi po svojem povratku z vseučilišča. Ves sadni vrt je bil takó lepó urejen in drevje takó skrbno osnaženo, da sta Krémen in Konec, katera sta prva leta mladosti svoje oba preživela na kmetih, prav z zanimanjem si ga ogledovala. Gladek je jima pojašnjeval, katere vrste jábolk in hrušek prideluje.

»I no, saj res«, prišlo mu je zdajci na um: »nekaj lepih jábolk dal vama bom s seboj.«

Predno sta mu mogla zabraniti, odhitel je že nazaj proti grádu in naročil na oknu prvega nadstropja sloneči materi svoji, naj pošlje v Svibno nekaj jábolk za prijatelja.

Korakajoč proti trgu, vpraša dohtar Gladka:

»Povej, povej, ali je še sodnik Čop na Svibnem?«

»O še vedno. Veseljak, kakeršen je bil.«

»Tedaj še ni opustil delati dovtipov?«

»O kaj še. Vselej ima pripravljen kateri.«

»Kaj, ko bi ga povabili k Čěsnu na kozarec ,čmeríke'? Saj menda vedno še toči tisto vino?«

»O vedno še. Toda, če gremo še v krčmo, potem ne bosta prišla pred mrakom iz nje. Sicer je pa mēni prav vseč, da nekoliko dēlj časa ostanemo skupaj.«

»S Čopom moramo pa vender govoriti in kozarec vina izpiti moramo še tudi, pa naj bi bila celó ,čmeríka', kakor ga imenujeta vidva. Ti, Gladek, pogostil si prej naju, sedaj bodeš pa ti nama gost«, prestriže pogovor Krēmen.

»Dobro, pa ga bomo,« odvrnil je veselo smeje se Gladek, ki je védel kaj pomenja takšno odločno krčmoljubno govorjenje sicer také opreznega Kreměna in koliko so danes vredni trdni nameni njegovi in Končevi.

Toda Krēmen, dasi je čutil sam, kakó nenavadno dobre volje je danes in kakó ga veseli posēt na Bobóvem, zatrjeval je vender: »Po dnevi bodeva že še prišla do Mačkovca. Samó pol ure bodemo posedėli.«

Bilo je torej dogovorjeno. Vsi trije so stopili v gostilno Čěsnovo. Konec je naročil liter čmeríke; Gladek pa je v naglici napisal sodniku na svojo vizitnico, naj pride v gostilno, češ: góstje so tu.

Naša trójica še ni sedela pet minut v gostilni, ko se vrata odpró in se na pragu prikaže krepka postava sodnikova. Postál je nekoliko, bodisi, da ni pričakoval teh dveh góstov, bodisi, da je imel pripravljen kakšen dovtip, ki se mu ni zdel prikladen za to družbico. Kmalu pa se je osvestil, stopil korak dalje in dejal: »Konec Kreměna je Gladek.«

»Čěsen, držite me, da se ne zvrnem vznak!« »Po trebuhu me — je začelo grizti!« — »Skoro me je zadela káp!« — také so Gladek, Krēmen in Konec odgovarjali sodniku na njegov pozdrav; ali konečno je popal vender vse krčevit sméh o tem také naglo improvizovanem dovtipu.

Sodnik pa je prisėdel in začelo se je veselo, dovtipno pomenkovanje o raznih stvaréh.

V tem pa so se polnili kozarci, v katerih se je zdelo, da se Čésnova čmerika kar suši.

Nepredirna temà je že bila, ko je dohtar ukazal zapreči.

»Krêmen, danes je pa še tebe prevarilo. Ni do Mačkovca ne bosta prišla za dné,« pravi Gladek.

»Nič ne dé. Konja imam sicer nerodnega in voznika tudi, a tolažim se s tem, da je cesta široka. Sicer se pa ni môči vsak dan voziti na sanéh,« odvrne šaljivo Krêmen.

»Na dobro zdravje in na prijetno sánkanje nazaj!« pravi sodnik in dvigne kozarec.

Ko so bili prijatelji trčili in izpraznili kozarce do dna, pristavi Konec: »Ti, Čop, pomisli da je danes vérnih duš dan in izpodvéži si malo svojo dovtipno žilo.«

V tem je bil gostilniški hlapec upregel konja. Krêmen je stopil, poslovivši se od Gladka in Čopa, h kolêslju ter je hotel zlesti vánj. A komaj je postavil nogo gôri, omahnil je bil že tudi nazaj, kajti zdelo se mu je, da se je ob nekaj zadel. Ker je védel, da sta pustila voz prazen, ni si mogel tega razložiti. Potolažil ga je šele hlapec, rekoč: »Nič se ne bojte, gospod! Košára jábolk je, katere so poslali gospá grajska.«

Zdaj je šele zlezal na voz in se začel zavijati v velik robec, kateri je zjutraj vzel iz mesta s seboj, v tem, ko mu je hlapec ovijal konjsko odevalo okoli nóg.

Dohtar Konec je zlezal na voz z druge strani. Spomnil se je bil sicer, da si je namenil vprašati Gladka, če se dá odpraviti še napaka konja njegovega, ki se krêše; ali sedaj, ko bili póleg sodnik, gostilničar, natákarica in hlapec, nikakor ni hotel izdati slabosti svojega »vranca«. Saj je védel da se mu zarad prvega njegovega konja, katerega mu je primešetáril Hladè, posmehujejo še vedno. Hotel je tedaj reputacijo svojo rajši popraviti. Zato je, sezajoč z levo roko v hlačni žep, da bi dal hlapcu navadni napitek, proti Gladku obrnen dejal:

»Kàj ne, da sem kupil lepega konja?«

Gladek je stopil h konju ter ga potipal po plêči; ali predno se je mogel oglasiti, odgovoril je na dohtarjevo samohvalo hlapec: »Lepa živalca res; škoda le — —«

»Kaj škoda?« vpraša hlastno Konec, ki je pri prvem delu hlapčevega odgovora že posegel globoče v žep, mislêč mu podvostročiti napitek.

»Škoda le, da je na jedno okó slep,« končal je mirno svojo opombo hlapec.

Dohtarju je bilo, kakor da ga je udarila strela. Da ni bilo takó temná in da svetilka, katero je držal v roki hlapec, ni imela takó zamazanih šip, bili bi navzočni góstje videli, kakó je obledel, ko je nekako omotično naslonil se ob zahrbtje koléslja. Bič, po katerem je ravno sezal z desnico, izpolnil mu je hipoma iz nje nazaj v usnjato nožnico in lépo število desetíc, s katerimi je hotel nagraditi gostilniškega hlapca, vsulo se mu je iz levíce nazaj v žep.

»Kaj? Slep je, praviš?« začudi se Gladek, v tem, ko se je sodnik jel na ves glas smijati in je še porogljivo pristavil: »No, se vsaj ne bode bal strahov nocej, ko je takó temná.«

»Lažeš!« raztogoti se dohtar in skoči s koléslja. »Lažeš, capín! Ti si slep, pa ne konj.«

»Ne jezite se, gospod! Nisem Vas hotel žaliti; kajti mislil sem si, da Vam je napaka, katero ima Vaš kónj, itak znana. Sicer pa to ne škodi veliko, kajti slep je na le levo okó,« opravičuje se hlapec.

»Lažeš, pravim ti, kónj ni slep!« odvrne zopet razdraženo dohtar ter potegne hlapcu iz rók svetilko in odpre nje vrátca. Posvetivši konju pred levo okó, pravi samosvestno:

»Le poglej, Vinko, kakšen bedak je ta capín. Kákšno čisto okó — in on trdi, da je slepó.«

»»Ne obsojaj prehitro,« pravi Gladek, pristopivši k njemu s sodnikom in Kreménom, ki si je v tem odvil noge iz podnožnega odevala in muzaje se zlezal s koléslja.

Vzel mu je iz rok svetilko ter se približal ž njo desnemu očesu konjevemu. Kónj je takoj zamižal. A ko se je zopet približal levemu očesu, zatisnivši kónju desno okó, gledalo ga je čisto in jasno in trepálnica se niti zgenila ni.

»Na levo okó je slep,« konstatuje mirno Gladek in začne Koncu razlagati, po čém se to spozna.

»»Pa zakaj mi tega doslej še nikdo ni povédal!« togoti se dohtar.

»Morebiti te niso hoteli žaliti ali pa nikdo opazil ni napake, kajti konj je sicer res lep.«

Sodba je bila torej izrečena in ta sodba je trgala srce Koncu. Kakó ponosen je že bil, da je sam kupil takó lepega konja; a danes je moral spotoma zvédeti, da ta kónj ne dirja lepó in da se kréše; konečno pa še, da je — slep!

Hudó mu je bilo, silno hudó. Molčé je sédel na koléselj in ko je videl, da je Krêmen póleg njega že zavít zopet v odevalo in robec, ošínil je konja in odpeljál se je, ne da bi bil rekel komu: »Z Bogom!« Slišál še tega ni, da mu je sodnik dal na pot nov dovtip: »Slep je lep.«

Vsi tisti, ki so stali okoli voza, vrnili so se nazaj v hišo, kjer je bilo sedaj zopet novega govorjenja o Končevem slepem kónji; le hlapec je postal nekoliko časa na cesti in poslušáje vedno bolj oddaljujoče se ropotanje koléslja, dejal je: »Preklicano sem neumen. Káj nisem mogel molčati? Dobil bi bil vsaj dober napitek. Saj pravim, no!«

Konec in Krêmen pa sta se molčé vozila po gosti temi, katera ju je obstirala. Težko je povedati, kaj se je godilo v Končevi duši. Jezen, silno jezen je bil sam náse. Prvič od ónega usodepolnega jour-fixa mu je začela zopet vstajati misel, da bi kónja in voza ne bil prav nič potreboval in da se je grozno pre naglil.

Konečno je togi in jézi svoji vender dal duška, naznanivši Kreménu, da bode prodál takoj jutri kónja, koléselj in saní. Kreménu je bilo žal, da je izlet, katerega sta se veselila oba, imel za prijatelja njegovega take žalostne in brižne nasledke, zato mu je začel prigovarjati, naj se potolaži in kónja venderle obdrží. Zagotavljal ga je, dasi je sam bil prepričan o nasprotnem, da kónj ni takó slab, kakor misli sedaj, češ: ti se rad zaletavaš iz skrajnosti v skrajnost. A vse to tolažno govorjenje ni izdalo ničesar; temveč dohtar Konec je storil trdni sklep, da vsekako prodá to »slépo kljusè«, kakor je krstil sedaj »lepega svojega vranca«.

Ker je bila po zapadu solnčnem cesta zopet zamrzla in ker je konečno vender bilo treba spraviti saní v mesto, prepregla sta prijatelja pri Knoftu v Mačkovci zopet kónja, presedla, ne da bi bila odgovarjala mnogo zgovorni gospodínji, na saní in dobro uro na to sta bila — ne da bi se jima bilo po poti pripetilo káj posebnega — vsa premrzla in zaspana zopet v mestu.

Ko se je drugo jutro vzbudil dohtar iz nemirnega spanja, v katerem so se vrstile sanje za sanjami o slepih in švépastih kónjih in ponesrečenih vožnjah, začel je premišljevatí dogodke prejšnjega dné. Sánkanje, vožnja na koléslji, vzprejem na Bobóvem, veselo pomenkovanje polno šaljivih dovtipov na Svibnem; vse to se je vrstilo pred duševnimi njegovimi očmi. Vse bi ga bilo sicer zadovoljevalo, ali

spomin na slepega kónja, ki vrhu tega še dirjati ne zna in se kréše, zatemnil mu je vse veselje o dovršenem izletu.

Dà, pa še nekaj! Spomni se, da sta z Bobóvega dobila košáro jábolk s seboj. Takoj pokliče postréznicó in jo vpraša, če ni hlapec od »zlatega vóla« prinesel košáre jábolk. Ženica odkima, da ne.

Napravi se torej in gre gledat sam k »zlatemu vólu«. Šele, ko je hlapec rotil se, da na sanéh ni bilo nikake košáre, domisli se Konec, da sta jo presedaje pozabila s prijateljem Kreménom najbrž na Knoftrovem koléslji v Mačkovci.

Najme torej javnega služnika, kateri se za plačo treh goldinarjev obveže oditi v Mačkovec in prinesiti tam pozabljeno košáro jábolk.

Komaj pa pride zopet domóv, čaka ga že novo presenécenje. Knoftrov hlapec vstopi in postavi prédenj sinoči na koléslji pozabljeno košáro jábolk. Dohtarju je bilo, kakor da se je vse zarotilo proti njemu. Godrnjaje seže v žep in dá hlapcu srebern goldinar; ko je ostal zopet sam, vzdikne ječé: »Torej štiri goldinarje me stojí ta pozabljivost!«

Tri sobote zaporedoma že ni bilo dohtarja Konca v jour-fixe. Shajala sta se le s Kreménom, s katerim sta se, ko je Konec še precěj dobro prodál kónja, koléselj, saní in konjsko opravo in je pozabil jéze, katero mu je vse to provzročilo nekaj dnij; mnogokrat sta se prav veselo spominjala izleta in pa velike svoje pozabljivosti, zavoljo katere so jima potem darovana jábolka bila také draga.

Četrto soboto pa je bil že zopet v tunelu pri »zeleni žabi«. Z glasnim ploskanjem so ga vzprejeli prijatelji, ko je vstopil in ni mu bilo treba dolgo prigovarjati, da je plačal za nekoliko litrov vina od hvaležnosti, da se je ozdravil »konjemanije«.

Književna poročila.

IV.

Pobratimi.

R o m a n. Spisal *dr. Josip Vošnjak*. V Ljubljani 1889. 231 strani. Lepó vezana knjiga stoji 1 gld. 20 kr. ter je I. zv. »Narodne knjižnice«, katero je začel izdajati *A. Trstenjak*.

Odkar smo se probudili Slovenci, imeli smo vedno može, ki so rabili vse svoje sile, da dobri, zapuščeni svoj národ učé, tolažijo in hrabrijo

z nadami na boljšo bodočnost, da kličejo vse Slovence na produktivno kulturno delo. A bili smo že v hudi stiski; komaj, komaj smo se zavedali, da smo, meje so se nam krčile na severju, vzhodu in zapadu, kjer gospodujejo mogočni sosedje, ki so nas takó dolgo rabili za svoje kulturne namene, da jim njih pšenica tem bujneje rase, cvete in sad rodi. In bilo jim je dobro, našim ljubeznivim sosedom: mir se jim ni kalil, ko je odmiralo Sloveniji selo za selom in kolikokrat so pisali našemu národu mrtvaški list, pisali ga učenjaki, razglaševali ga po svetu z zloradno gorečnostjo naši kulturni prijatelji in domači odpadniki! Pa národ se je probudil, probudil za hudo, časih naravnost obupno borbo. Saj mu bratje p o v e r i (!) odrekajo v divjem svojem fanatizmu in sebičnosti svoji najnaravnejše človeško pravo, pravo na življenje. Obsedel jih je čisto poganski duh obožavanja svoje premoči, svoje sebičnosti, katero prikrivajo s plaščem hvalisane kulture. Nas mlajše prezirajo in ne pomislijo, da so tudi oni bili mlajši v kulturi ter so jemali in jemljó od drugih. Prezirajo nas, ker jih ne vodijo toliko kulturne naloge, kolikor čista sebičnost in strah, da se ne prosvetimo in ne ojačamo mi, ki smo dolga stotetja bili ponižno-pokorni sluge siti in zatorej prevzetni gospódi.

In hvala Bogú, niso nas zatrli. Še dišemo, še živimo, življenje nam jačijo vidni vspehi, oni najboljši, najstalnejši vspehi, ki so plod svojega, težkega dela, domorodne ljubezni in domorodnih žrtev. V svojem središču, na Kranjskem, izvojevali smo si do sedaj še najboljši položaj. Ali zato se naši sovražniki na mejah dvigajo med nami s pomnoženo energijo in nam odrekajo najsvetejša zakonita prava in kličejo na pomoč ves svoj sever in zapad, da ugasé luč národnega življenja in mišljenja — pri nas. In dobro so se domislili: v središču nas ne napadajo takó hudo kakor prej, da morejo porabiti vso svojo „kulturno“ energijo okoli središča, na mejah. Pa izkazala se je tudi tu stara resnica, da borba budí nove sile, stare čisti in jači. In sedaj večkrat ponosni gledamo brate tam na mejah, kakó so veselo probujeni v domorodni ljubezni, kakó delajo in radostni žrtvujejo za slovenski svoj národ, da se pri njih svetem ognju časih celó središče naše ogreva in čuva od — drežeža.

Med odlične rodoljube, ki so posvetili življenje svoje národnemu napredku, štejemo že dolgo tudi *dr. Jos. Vošnjaka*. Národ hvaležen čuje njegovo besedo ali v zboru ali na taborih in shodih, vidi njegova dela, kakó mu v najtežjih okolnostih pogum ni nikoli padal, ampak rasel ter so se mu sile razvijale na vse sraní tem bolj, čim hujši so bili sovražni napadi, čim večja národna nevarnost. V častnem krogu izkušanih rodoljubov je delal vedno neumorno, budil in učil národ z navdušeno besedo in domoljubnim primerom, pisal je zánj dolga leta in še piše v „družbi sv. Mohorja“ poučne

gospodarske razprave in duševnemu obzorju njegovemu posebno primerne in priljubljene povesti za narod, da budí in osrčuje ljubljeni narod, da mu v srca vsadí rešilni nauk, da so poštenje, vsestransko delo in varčnost, omika in domorodna ljubezen óna najboljša sredstva za častno zmago tudi v najtežji, najljutejši borbi. V óni prelepi dóbi mladostne navdušenosti, ko so rodoljubi ravno v neprijateljskem središču, v Mariboru, osnovali slovensko politično glasflo, naš »Slovenski Narod«, pripomogel je dr. Vošnjak jako veliko, da se je mogel osnovati ta časopis. V njem je pisal in piše marno, kakor pač nikdo članke, ki so vsi izraz jedne velike, plemenite misli, da se vedno dalje budí, učí, jačí in brani ves slovenski narod, in sicer duševno in materijalno, da se také naša mesta in naše vasi osvobodé črnega mraka národne mlačnosti ali neprijateljskega fanatizma. Dobro vé, da je v naši dóbi denar in od njega odvisna gospodarska samostalnost važnejši faktor, nego je bil kdaj prej; trudil se je z drugimi domoljubi, da osvobodí Slovence — najprej štajerske — krute odvisnosti od ošabnih in sovražnih nam kapitalistov. Zato je osnovano bilo mnogo posojilnic, največ z neomejenim poroštvom členov. In kakó hvaležni moramo biti videči, kakó so se posojilnice lepó razcevele in razširile ter osvobodile mnoge od nemškega, italijanskega ali nemškutarskega kapitala, posebno ko so se razširile s Štajerske dalje ter se je osnovala »Zveza slovenskih posojilnic«. Mi vsi vedno jasneje spoznavamo veliko korist teh zavodov, kjer člani in drugi vredni dobivajo posojila na osebni kredit, ki je ravno zato lahko cenejši in pristopnejši národu. Dáj Bog, da bi také naša denarna neodvisnost vedno bolj se krepila, da bi narod spoznaval vedno bolj, da ni osamljen in zapuščen, da si mora mnogo pomoči sam tudi sedaj, ko že od 1873. l. po vsem svetu cene padajo in je združena borba za obstanek malemu našem národu potrebnejša, kakor prej, in celó neobhodna, drugače si ne rešimo stebra svojega, kmetskega stanú: ž njim pa bi bilo izgubljeno — vse! Ali dosedanje izkušnje nas bodre z nado, da smo Slovenci in Čehi, ki s Poljaki vred moramo najhuje boriti se za svoj obstanek, pokazali že precéj moč v hudi borbi in smo si pomogli, ker si zaupamo, vérujemo v poštenje in smo bili previdni — četudi ne povsod (»banka Slovenija«) — také da se smemo nadejati vspeha, ko bi nas čakale še hujše izkušnje, katere grozé národom po sedanjih napetih političnih in gospodarskih odnošajih. —

Bolj za cvet naše inteligencije piše dr. Vošnjak svoje temeljite razprave v »Letopisu Matice Slovenske«, katere kažejo vse njegovo pridnost in široko obzorje. Te razprave, lepi pripovedni in poučni spisi v »Ljublj. Zvonu« in drugod napisani so vsi, rekel bi, také, da jih vodi jedna glavna misel, da narod spozna bolj in bolj svoje stanje ter pota in sredstva

za zdrav napredek. Da se pa podeli z národom, kar je mislil in izkusil v mnogoletnem rodoljubnem delu in borbi, napisal je sedaj „Pobratime“, prvo večje leposlovno delo svoje, prvi svoj roman.

* * *

Priznati moram, da sem knjigo odprl z nekim strahom za pisateljev vspéh, vedoč, da je večina prejšnjih njegovih povestij in črt napisana po jednom obliku pouka, pa so zato osebe največ menj žive in karakteristične, nego bi si želeli. Ali plemenita svrha, ki jo imajo te povesti, precéj opravičuje to slabost. Rečemo celó prav lahko, da take povesti delujejo na širje občinstvo t. j. na večino našega občinstva, posebno členov „družbe sv. Mohorja“ lože in globokeje, četudi se pripoveduje malo jednostranski ter se riše črno z nenavadno črnimi bojami, a dobro se povzdiguje do idealne dobrote. Pa v tem romanu je pisatelj jako napredoval: to smelo trdim. Za umetniško popolnost pogrešamo sicer še marsičesa, pogrešamo semtertja polnega organskega soglasja, ki delo povzdiguje do najvišje umetniške stopinje, ali roman je pisan také toplo, živo in resnično, da mu vspéh ne more izostati.

Vrši se pa na slovenskem Štajerskem v dóbi navdušene borbe za národne pravice, kakor se je bila razigrala s také lepim vspéhom v šestdesetih in sedemdesetih letih. Mladi dr. Devin je služil zvršivši vseučilišče kot sekundarij v dunajski bólnici, a sedaj gre na svoje stalno mesto, da služi v dragi domovini. Na postaji P. vidi mlado svojo prijateljico Ivanko, svojo sestričino, in se seznaní s Pavlino iz Zelenega Gradu. Dr. Ivan Dolnik, koncipijent v bližnjem mestu, imel je pobratima dočakati na kolodvoru, pa je malo zakasnil.

Devin se je bil rano začel navduševati za najvišje človeške uzore, za bodočnost človeštva v obče in posebno svojega slovenskega národa. Na Dunaji se mu ni bilo boriti z denarnimi stiskami kakor pobratimu Dolniku, pa je zato bil optimist, a Dolnik je življenje sodil pesimistično ter ga je gledal »skozi témne zakajene očala« kakor pravi strastni privrženec Schopenhauerjev. Zdi se mi, da ta motivacija diši malo preveč — po šablóni; saj vemo, da se nemškemu pesimistu-učitelju ni bilo treba boriti s siromaštvom in da tudi velika večina njegovih privržencev ni med stradalci, temveč jih le njih filozofska misel goni v pesimizem.

Devin gori za svoj národ, Dolnik je »hladen kakor led, pesimističen, računajoč z realnimi razmerami, on je skozi in skozi praktičen«. Kmalu bomo videli, da je Dolnik tudi idealist. Tretji pa je Vinko Rován, miren in skromen človek, brez globokega svojega prepričanja, ki je dovršil pravo pa vstopil avskultantom pri deželnem sodišči v Ljubljani. Pred tremi leti

so si bili pri slovesi pobratimi obljubili, da bodo vedno ostali zvesti svojemu národu, četudi je bil Dolnik tudi tedaj po svoji navadi jako skeptičen. Sedaj pa Devin vidi v domovini povsod napredek, Dolnik pa národno pospanost.

Na večer gresta pobratima v vilo Dore Salbingove, ki bi rada videla mladega doktorja, ker trpi vse mogoče in nemogoče bolečine, če je ravno — takó slabe volje. Žena je dvornega svétnika, bogatega starca, ki živi največ na Dunaji, a soproga se mu tu zdravi. Gospá praznuje ravno svoj god ter je pozvala iz mesta vso haute-volée. Prišli so: okrajni glavar, prava suha birokratska duša, okrajni sodnik, jako za denarji pohlepen človek, odvetnik, mestni župan, pokorni glavarjev sluga, beležnik, sodni pristav, komisar okrajnega glavarstva in dva imovita meščana: jeden izmed njiju je „Kipfelbaron“, debelotrebušnik, ki se peča s pekárskim obrtom — pa le postranski, ima hiše, vinógrade, mline in pač tudi dovolj denarja, ker se ne briga dosti za gospodarstvo, ampak bolj za čenče, ki jih raznaša od hiše do hiše in povsod seje prepir in nemir — pravi tip slovensko-nemškega kulturnega — olízanca!

Dr. Fr. F. Celestin.

(Konec prihodnjíc)

L I S T E K.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o vašnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali.

— **Početnica nemškega jezika.** Za 1. in 2. razred slovenskih gimnasij (!), tudi za pripravnice slovenskih učiteljišč sestavlil *Rajmund Čuček*, profesor c. kr. učiteljišča v Kopru. V platno vezana prodaje se po 80 novč. a. v. Kopar 1888, 8, 183 str. Tisek Bambergov v Ljubljani. — To je naslov najnovejši šolski knjigi slovenski, ki bo dobro došla zlasti pripravnicam slovenskih učiteljišč, kakor tudi vsem odraslim Slovincem, ki se hoté učiti nemškemu jeziku. Učna tvarina je razumno izbrana, slovniška pravila so jasna in kratka, vzgledi primerui, vadbe praktične in zbirka besed (nad 1300) obilna. Preverjeni smo, da bo knjiga popolnoma ustrezala svojemu namenu.

— **Postojinsko okrajno glavarstvo.** Zemljepisni in zgodovinski opis. Spisali in izdali učitelji v okraji. Knjigi je pridejan zemljevid postojinskega okrajnega glavarstva. V Postojini založil in tiskal *R. Šeber* 1889, 8, 238 str. — Mehko vezana knjiga stoji 85 kr., v platno vezana 1 glđ. 15 kr., po pošti 10 kr. več. — V proslavo štiridesetletnice slavitega vladanja Nj. V presvetlega cesarja so učitelji z družinami močmi opisali vseh 38 šolskih okrajev postojinskega glavarstva v zemljepisnem in zgodovinskem oziru in vsak prijatelj zanimive naše Notranjske najde v tej lepi knjigi mnogo krasnih podatkov. Knjiga, kateri je g. učitelj Drag. Česnik dodal prav dober topografski zemljevid, g. nadučitelj P. Kavčič pa entomologijo in floro postojinskega okraja, došla nam je šele zadnje dni, da je nismo utegnili vse prebrati, a kolikor smo je prebrali, smemo reči, da služi na čast ondotnemu učiteljstvu. O priliki kaj več o nji.

V Vélikih Laščah se je osnoval odbor, ki misli s pomočjo »Slovenskega pisateljskega podpornega društva« letos meseca avgusta v Spodnjih Rétijah pokojnemu Levstiku postaviti mal spomenik. Ker je rojstvena hiša pesnikova lesena, da ni možno vzdati na nji spominske plošče, kani odbor pri Rétijah poleg okrajne ceste, držče iz Vélikih Lašč v Ribnico, na primernem mestu, le nekoliko korakov od Levstikove rojstvene hiše, postaviti kamenito piramido pesniku v spomin.

Osebnostne vesti. Nj. V. presvetli cesar je gospoda c. kr. profesorja *Jožefa Marna* v Ljubljani, predsednika »Matiče Slovenske«, imenoval za častnega kanonika. G. profesor je o tej priliki prejel mnogo čestitek iz vseh pokrajim slovenskih in dné 10. februarja se mu je poklonil tudi »Matičin« odbor po zastopnikih svojih ter izrazil svoje veselje, da je odlikovan vrl duhovnik, vesten učitelj, izboren pisatelj in mnogozaslužen predsednik »Matiče Slovenske«. — G. prof. *Simon Rutar*, ki je bil imenovan na mesto pokojnega prof. Rača na ljubljansko realko, prišel je sredi februarja v Ljubljano, kjer je pričel svoje službovanje.

»Matičin« odbor je imel dné 20. februarja daljšo sejo, v kateri je med drugimi stvarmi ukrenil, da »Matica« izdá letos nastopne knjige: 1. *Letopis*, urednik prof. dr. L. Požar; 2. *Erjavčevi zbrani spisi*, II. del, urednik Fr. Levec; 3. *Dušeslovje*. I. del, spisal dr. Fr. Lampe. Dalje je odbor po daljšem razgovoru z večino glasov sklenil založiti tudi »Slovensko-laško slovnico«, katero je po odborovem naročilu spisal že pred več leti g. prof. *Jožef Kršman* v Pazinu.

Muzejsko društvo je priredilo dné 19. januarja t. l. shod, pri katerem je gospod *Deschmann* razkazoval raznovrstne zanimive predmete, knjige in slike, darovane deželnemu muzeju. Najprej je predložil knjigo: »Reisen in Lykien, Milyas und Kibyrtis. Wien, 1889,« katero sta izdala s podporo c. kr. naučnega ministerstva Evgen Petersen in Feliks pl. Luschan. Krasno opravljena knjiga prinaša grške in semitske starine, nadpise in tipične podobe ondrotnih prebivalcev. Splošno zanimanje gledalcev je vzbudila zbirka krasnih lesorezov iz dela »Die oesterreich-ungarische Monarchie in Wort und Bild«, katero je podaril zdaj že pokojni cesarjevič Rudolf deželnemu muzeju. Iz nje vidimo, kako lepo napreduje ksilografija v Avstriji, odkar se je za cesarjevičevo literarno in umetnostno podjetje ustanovil po načrtu g. Hechta nov lesopisni zavod v dunajski državni tiskarni. Med vsemi slikami so se navzočni društveniki najbolj čudili izbornemu delu našega rojaka in slikarja Jurija Šubica »Žrmlje«. Slika, predstavljajoča deklico, ki melje z ročnim mlinom, bode priložena zvezku, ki bo opisaval narodno življenje štirskih Slovencev. Drugo zbirko »Vzorni obrazi Deffereggerjevi« je daroval muzeju g. Peter pl. Radič. V drugem delu predavanja svojega je govoril g. kustos o pismih, katere je dopisoval baron *Žiga Zois* od 1808. do 1819. l. baronu Jožefu Erbergu, odgojvatelju cesarjeviča Ferdinanda, poznejšega cesarja Ferdinanda I. na Dunaj. Deset pisem obsejajoča zbirka je bila sprva shranjena v dolskem arhivu, posledj jo je dobil po nakupu deželni muzej. V njih razpravlja slavni kranjski mecen raznovrstne prirodnoznanke, gospodarske in zgodovinske stvari. V prvem listu piše o pticah in različnih ornitoloških predmetih, v naslednjih o vrtnarstvu, gospodarstvu in utrdbi Golovca in Rožnika pred francosko invazijo leta 1809. Najbolj pa zanimajo pisma, tikajoča se slovenskega slovstva; kajti Žiga Zois ni bil samo prirodoznanec, ampak tudi izvrsten slavist. Za knjižnico svojo je nabiral slovanske starine, dragocene tiske, nenavadne knjige in rokopise; med poslednjimi je znamenit dnevnik (diarium) očetov jezuitov, v katerega so redovniki za svojega bližje dvestoletnega bivanja v Ljubljani od dné do dné zapisovali mestne dogodke. Ta za zgodovino ljubljanskega mesta važni rokopis je podaril Žiga Zois baronu Erbergu, sedaj ga hrani deželni muzej. Posebno zaslugu pa ima Zois, da je znal poiskati, vzbujati talente.

Ko bi ne bilo Zoisa, ne bilo bi ni Vodnika, ni Kopitarja. To kažejo ne le Zoisova pisma, ampak tudi Kopitarjeva, shranjena v Erbergovem arhivu. Kakor vidimo iz teh, deloma priobčenih pism, opozorila sta po priporočbi Zoisovi Erberg in grof Hohenwart dvorne kroge na našega učenjaka in po njihju priporočila je podelil cesar Jarneju Kopitarju službo v dvorni knjižnici. V velikih skrbéh je bil Kopitar zaradi stanovanja. Da ne bi ga nikdo motil pri studijah, želel je najeti mirno in prostorno sobo v kakem samostanu. Posrečilo se mu je dobiti stanovanje v nekdanji meščanski bolnici, kjer je prebival do svoje smrti. — Obžalovati je, da ni v Zoisovi ostalini listov, katere so mu dopisovali znanci, učenjaki, državniki in drugi odličnjaki. Iz neke postranske opazke v omenjeni listovni zbirki zvedo, da je Zois navadno sežigal liste svojih dopisovateljev, zato se vé malo o njegovi korespondenciji. — Napósled je razkazoval g. Deschmann dva železna kriva keltska meča iz prarimske dóbe. Jednega so izkopali okoli l. 1830. na Volarjevem barji, drugega so našli jeseni l. 1888. v pogorišči blizu Mokronoga z lepo kovano verižico, ki je služila za privez. Po razpravi, katero je l. 1888. o jednako skrivljenih mečih priobčil dr. Moric Hoernes v poročilih dunajske antropološke družbe, spadata oba meča v takozvano la tene-sko dóbo.

Kaspret.

Listnica. Č. g. J. C. v B. — Sit, ut est, aut non sit — tudi nam velja o našem leposlovnem stališči. In Vi ste menda res mislili, da se homo pepelili! Verujte nam, ne moremo in ne smemo Vas ubogati. Vam in Vašim strogim somišljenikom se Turgenjev, Tolstoj, Voltaire, Goethe, — e tutti quanti — da z Vami in po Vaše govorimo — ne zdé leposlovni pisatelji, — oni ne vedo, kaj je lepo, in kaj je pravo, ker so — brezverci! To načelo Vam je prava zlatarska óslica, na kateri izkušate in ocenjate duševne velikane. V tem oziru ne moremo za Vami. Vprašamo Vas, kakšen bi bil Shakespeare v svitu najnovejše goriške modrosti? Vi tudi ne veste, kaj je »trivijalno«. Blagor Vam; a bodite za to hvaležni, in ne rabite izrazov, katerih pojem Vam je neznan; Gorazd se Vam smehlja raz svoje vzvišeno stališče in zbog širokega obzorja, katero so mu dale temeljite studije in dobro, za vse, kar je lepo, vneto srce. Le pomislite: Zoili ginejo, Homerji ostajajo! Pa še nekaj! Vas je užalila tiskana beseda »fare«. Ali ne veste, da je psovka le tedaj psovka, kadar jo rodi in spremlja animus injuriandi? Ali mislite, da bodo čitaje v kaki povesti besedo: »škriječ«, vsi p. t. škriječi odrveneli, da jim bo, kakor Vam po svojem izvestji »zavrela krv do zadnje srage (sic!) ob enem po vseh žilah? Gotovo ne! Kersnik je realist, on riše ljudi take, kakeršni so, a ne, kakeršni bi morali biti v naši domišljiji ali po uku tega ali onega; zatorej tudi pijanemu ranocelniku Štupi, katerega rabi v okviru svoje povesti, ne more na jezik pokladati moralčnih propovedij, katerih Štupa ni zmožen. Končno pa Vas prosimo: Varujte si svoje stališče in širite si svoje obzorje in ako Vam pač neče biti »vodnik srcée«, potem Vam bodi vsaj sv. Avguštin: »In omnibus caritas!« Sicer pa prebirajte »Rimskega katolika«, pa ne kar tako tja v jeden dan, ampak s kritičnim očesom, kakor ste do sedaj — nas! Tako bo vsem in za vse prav!

»Gospodičina.« Zakaj se skrivate za ženskim korelkom, ko Vam brki molé izpod njega? Nič interesantnejši niste radi tega, kajti zanimivi ste že dovolj, ako Vas sodimo po Vaši pesmi: »Tako je na sveti«. Pripovedujete v desetih kiticah, kako Vas je svaril »očka, mož prebister«, ne hoditi v krčmo; a Vi ste navzlic temu zašli tja, pili vino in »kramoljali s krémarice hčerko, mladozorno deklico«. Govorila sta o dolgem času, o mrzlem vremeni, in kako je ona, — morda tudi Vi, — še nedavno v šolo hodila. »V tem se je,« — tako požete — »stvorila vražja noč«. Tu se posebno razlikujete od ogromne večine poetov, kajti skoro vsem je noč — mehka, ljubka, vabljava, zapeljiva,

čarobna; — a Vam je »vražja«! Morda Vas naudaja poetična slutnja, da pride še kaj vrazjega nocoj na Vas. »S čudnoj težoj vè nogah« se napotite domov in »skrivše v postelj se« namerjate »omočenost prespati«. Toda Vaš očka, kateremu brez ugovora i mi priznavamo, da je »mož prebister«, Vas je »zazrl« prihajajočega »z mračnoj, vinjenoj glavoj«. Sedaj se prične prizor, katerega ste poetično slutili o vražji noči:

»Ni premišljal dolgo časa:
Kol je zgrabil hud in mrk,
In namazal in nabil me
Prav trdo je — mačij brk!«

kar Vam z ozirom na to pesem prav od srca privoščimo, dasi nam ta grozni »mačij brk« ni prav umljiv. In Vi ste tudi — zadovoljni; kajti poslednja kitica slôve:

»Tak je v sveti: Nič ne prejde
Nikedar brez bolečin,
A ostane za veseljem
Nam samo sladák spomin!«

Mi želimo, da bi Vam ta sladák spomin na očetov kol in njegovo mazilo še prav dolgo ostal v spominu, zlasti pa se ponavljal prav živo vselej, kadar boste sezali po peresi, da bi napisali zopet kako pesem.

G. A. K. v Lj. Druzega nismo nameravali, nego opozoriti Vas na dvoumnost one pesmi. Sicer nas je pa Vaše pismo jako razveselilo in da vidite, kako smo pravični in nepristranski, ustregli smo Vam že danes.

G. . . . stud. phil. na D. Čestitamo Vam, da imate ljubico, ki je vzor pohlevnosti in potrpežljivosti. Nič ne dé, ako Vas na drugi stráni malo zanemarja. Vi požete namreč:

»Ne pišeš nikoli, ne odgovoriš,
Če sto tudi pisem od mene dobiš!«

Kaj dé to, ako ji pa morate takoj podpisati nastopno izpričalo:

»Okaral, okaral te bodem hudo,
Za spravo pa gorki poljubi bodó.«

Ta deklica mora biti pravi biser, zato je Vam svetujemo, ne pišite ji več — sto pisem, ampak kregajte jo sleharni dan; potem boste imeli dvojen dobiček: prihranite si poštne znamke — 100 pisem à 5 kr. = 5 gld. — in če so »loco D.« 100 pisem à 3 kr. = 3 gld. — kar je studentu vsekako kapital, in drugič: poljubi so Vam gotovi. Vender pa se bojimo, da nas ne boste ubogali, kajti zdite se nam nenasitnim; le čujte svoje besede:

»Le ti si nebesa (sic!) mi, sreča in raj;
Govori, — prikinaj, — pritrđi! —«

Prvič hočete imeti »nebesa in raj« vse zajedno, drugič Vam pa nikdar ni dovolj, kar stori Vaša ljuba. Koliko je srečno ali nesrečno zaljubljenih, ki so takoj v »nebesih in v raji«, ako ljubica le reče: »Dà!«; Vam pa mora prvič »govoriti«, potem še »prikimati« in tretjič še »pritrđiti«; — kako, — nam sevêda ni znano. Ta deklica se nam smili in bojimo se, da tudi najhujše muke ni obvarovana — bojimo se, da ji berete svoje pesmi. Gospod, milost!

G. M. O. v Lj. Ne zamerite, da Vam tu odgovarjamo; ni možno drugače. Dve pesmi smo porabili in prosimo, da nam prilično še kaj pošljete v presojo; pa ne samo lirično-erotičnih stvari, teh imamo v izobilji; poskusite se nekoliko v epiki.

G. I v s n o v i č. Vam velja isto! Obeh gg. dopisovalcev smo prav veseli, kajti toplega čuta za poezijo in moč, obliko zmagovati, Vama nihče ne more odrekati. Prosimo torej na svidenje!

G. A. K. S-n. Nobena treh poslanih pesmij ni zrela, in nobena nima izvirne misli. Tisti »prazni čoln«, ki priplava po vodi, je zaradi tega, da se (žalibog brezplačno!) vozijo v njem svetobolni poetje, že tako obrabljen in trhel, da samo še želimo, naj bi se vender enkrat, če tudi s kakim osladno-mehko golčočim pesnikom vred, za vse veke — potopil. Omenjeno knjigo poezij smo dobili, toda čitali je še nismo. Prihodajči!

G. J. K. »Ženitna ponudba« ne ustreza zahtevam dobre povesti. Izmed pesmij morda jedno ali dve. Tako pa nikar več ne ubirajte strun, kakor n. pr.:

»Oj, kakšna pač mora biti
Dekle, ki ljubiš jo tako,
Da več brez nje ne moreš žiti,
Da gasne ti za njo oko!«

— — — — —
»Ah, če le vediti želite,
Kakov je angelj mili to,
Srcé iz prsij mi vzemite —
Tam sliko najdete zvesto!«

Tega pač ne bomo storili, kajti utegnulo bi se v tem slučaju ugibati, da se je grozni »Jak, ki trebuhe para«, preselil iz Londona v Ljubljano. In — čemu bi Vam srce trgali iz života? Kaj velja, koliko stavite, da dobimo sliko lahko pri fotografu, samo povejte, kateremu najbliže stanuje »Vaš angelj«. Drugod pa pravite, da nimate »lastnih vrat«, ter hočete menda s tem povedati, da ste revež; a vender nosite »prstan zlat«. In zakaj? Kako je to prišlo?

»Oj vsem, oj vsem bi odgovoril,
A srce me preveč teži,
Sem zlatom si je otovoril,
Prodal za prstan sem je nji!«

To je nekaj novega, originalnega: deva, ki si srca z zlatimi prstani kupuje! Na robe se je to že čulo; a mož, ki prodá srce za zlat prstan? Pojdite, pojdite in ne pojte tako, pa »Sentimentalca« čitajte v prih. številki. Bog Vas živi!

G. A. L. v R. Računa o prejeti naročnini Vam ne moremo poslati; saj Vam ga nadomestuje poštno-prejemni list. — G. F. K. c. kr. p. u. v T.: Za lansko leto še 2 gld. 30 kr. — G. dr. S. P. v T. Lani smo prejeli samo 2 gld. 30 kr., zatorej prosimo še 2 gld. 30 kr. za l. 1888. — G. J. V—k v O. Vaša naročnina je plačana do konca junija t. l. — G. J. M. S. Owatonna, Min. Prejeli smo za nakaznico 10 gld., poravnali dolg ter zapisali na račun t. l. 4 gld. 40 kr. — G. V. K—r v Lj. Poslane národne pesmi izročimo g. dr. K. Št—u. —

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrť leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Vabilo na naročbo.

Dógotovil sem knjigo: „Zbirka obrazcev za slovensko uradovanje pri sodiščih. I. Obrazci k občnemu sodnemu redu. I. zvezek,“ — katera se tiska v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani.

Glavni smoter tej knjigi je, da bode stvarno pomožna pri uradovanji, da bode vplivala oblikoslovno in stilistično na razvoj slovenskega uradnega jezika, da uvede dosledno pisavo in da očisti jezik že toliko udomačenih germanizmov.

Knjiga bode ugajala posebno onim pravnikom, ki so v občé manj večí slovenskemu jeziku, in jim slovensko uradovanje iz tega razloga dela težave.

S terminologijo se bavi zbirka le v toliko, v kolikor se ta tiče občnega sodnega reda, ali pa je bilo to v vzgledih potrebno; pri tem pa omenjam, da je večina v knjigi rabljenih terminov že določena po praksi in v pravni književnosti; le nekaterim terminom se je dala slovniško pravilna oblika, pri izrazih pa, katerih imamo po več, odločil sem se po vestnem posvetovanji z veččaki za jednega ali družega. Razven tega so knjigo še vsestransko presodili odlični slovenski pravniki in jezikoslovci.

I. zvezek zbirke obsega 10 tiskovnih pol v velikosti „Slov. Pravnika“, šteje 246 obrazcev ter stoji 1 gld. 40 kr., po pošti sprejet pa 1 gld. 50 kr.

Da se zve primeroma število naročnikov in potrebno število izvodov knjige, vabim vse slovenske pravnike in razumnike na naročbo z dodatkom, naj se blagovolé oglasiti najpozneje do 10. marcija t. l. pri meni samem, ali pa pri slavnem uredništvu „Slov. Pravnika“ v Ljubljani.

V Ljubljani, dné 15. februarja 1889.

Anton Levec,
c. kr. sodni pristav.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» četrt leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VIII. tečaj (1888) nevezan po	4 » 60 »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 80 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos Furčič in Fanko Kersnik po	50 kr.
--	--------

Upravništvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

Najnovejše leposlovno delo!

NARODNA KNJIZNICA.

I. zvezek.

Pobratimi.

Roman. — Spisal dr. Jos. Vošnjak.

Elegantno vezan 1 gld. 20 kr.

Dobiva se v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani in v družih knjigarnah.